

Framsidan 5

SPECIAL

Att bygga en värld

- barnet, boken och biblioteket

Framsidan

Framsidan ges ut av Kultur i Väst Regionbiblioteket och utkommer med 6 nummer per år.

Omslagsbild:

Tove Eriksson

Redaktion:

Helén Andersson, redaktör

Tove Eriksson, redaktör

Fredrik Swedemyr, layout

Eva Fred, konsulent Kultur i Väst

Erika Ågren, konsulent Kultur i Väst

Katarina Dorbell, konsulent Kultur i Väst

Kontakt:

Helén Andersson, helen.andersson@framsidan.net

Tove Eriksson, tove.eriksson@framsidan.net

www.framsidan.net

Prenumeration:

prenumeration@framsidan.net

www.framsidan.net

Vid efterfrågan går det att få Framsidan inläst

Hör av dig till CTI, Tel: 031-333 51 89

info@talivast.se

Innehåll

2. **Inledning**
4. **Antologi med ny syn på barn**
Texter om forskning ska inspirera barnbibliotekarier till nya arbetssätt.
10. **Bygger broar med böcker**
Christina Lindstedt på Familjecentralen Norrby har en annorlunda bibliotekarietjänst.
14. **PLUS gör skillnad**
Läsfrämjande projekt i Borås ledde till unik form av dokumentation.
18. **Barnens bild av bibliotek**
I Caroline Norrbys magisteruppsats kommer de små biblioteksanvändarna till tals.
22. **Efterlängtade kurser för barnbibliotekarier**
Bibliotekshögskolan i Borås fyller en lucka i fortbildningsutbudet.
26. **En gåva till barnen**
Danska Palles Gavebod är ett nationellt barnbibliotek på nätet.
30. **Barnens bibliotek hoppas på stabilare tillvaro**
Uppskattade Barnens bibliotek längtar efter långsiktig finansiering.
32. **Barnbokskatalogen gör det lättare att välja**
Christina Wedenmark i Mölnlycke läser alla nya böcker för 9-12-åringar.
34. **Datorn – inte alltid självklar för barn på bibliotek**
Kartläggning om barn och IT visar på stora skillnader mellan kommunerna.
38. **Barnböcker på import**
De öppnar dörren för utländska barnböcker i Sverige.
41. **De brinner alla för en inhemsk barnlitteratur**
Vi möter författare och berättelser från Tanzania, Elfenbenskusten och Sydafrika.
44. **Det litterära barnet**
Litteraturvetarna om barnlitteraturen som speglar och formar vår barndom.
50. **Sagor hjälper barn att läka**
Psykologen Michael Lundgren använder sagans symbolik för samtal med barn.
53. **Läsfrämjande i litet format**
Bokklubbar för barn blir vanligare på biblioteken.
56. **Författare med barnen i fokus**
Martin Widmark, författare till serien om Lasse-Majas detektivbyrå, tar barnen på allvar.
58. **Barnboken i radion**
Tove Jonstoj fick Gulliverpriset för sin insatser för barnlitteratur.

Inledning

Det här numret av Framsidan Special handlar om barnbibliotek, barnlitteratur och barnbiblioteksverksamhet. Vilka utmaningar och möjligheter står vi inför? Nya barn, nya tider och nya medier påverkar synen på barnbiblioteket, som idag kanske snarare skall kallas mediebibliotek, där upplevelser, skapande och lärande går på tvärs. På seminariet Uppleva, lära, göra på årets bokmessa konstaterade Beth Juncker, professor vid Danmarks biblioteksskola i Köpenhamn, vad dagens barnbibliotek inte är: "barnbiblioteket idag är inte ett förskolebibliotek, det skall inte utveckla barns motorik och har inte uppdraget att socialisera dem – det skall förskolan göra." Hon menade också att barnbiblioteket inte heller är ett skolbibliotek: "de barn som kommer skall inte lära sig läsa, skriva eller räkna, när de kommer in på våra barnbibliotek är de inte elever." Men det skall definitivt vara en plats på barns villkor. En plats där fasta värderingar och normer utmanas som är skapad av och med barn och inte en plats gjord för barn av vuxna. En plats som möter barnets lust och nyfikenhet och alla de olika medievärldar som de befinner sig i.

I boken "Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld" har hon och andra forskare från närliggande forskningsområden skrivit om sin syn på barnbibliotek. Det är spännande och obligatorisk läsning för alla som på något sätt kommer i kontakt med barnbiblioteksverksamhet. Eftersom forsknin-

gen på barnbiblioteksområdet är ganska blygsam än så länge, måste vi ta lärdom av den som ligger i närheten. Boken presenteras närmare i detta nummer av Framsidan Special.

På bokmässan arrangerade även Kultur i Väst ett seminarium som kretsade kring barnbibliotekarien och professionen. Utgångspunkt för seminariet var frågan om vad som krävs av den samtida och framtida barnbibliotekarien? Vilka kompetenser och kunskaper skall han eller hon ha och vara villig att förvärva och kanske också villiga att släppa? En viktig kompetens, som bibliotekarier kan bli bättre på, är att dokumentera sitt arbete och därmed också reflektera över sitt agerande och sina insatser. Att en specialistutbildning vore på sin plats menade Åse Kristine Tveit högskolelektor vid Bibliotek- og informasjonsvetenskap i Oslo: "allt är specialutformat idag, till och med skorna för powerwalk, så det är klart att det också behövs speciella "skor" för barnbibliotekarien." Och jag håller med för hur kan en utveckling ske utan fördjupning och specialister?

Frågorna radas upp som pärlor på ett radband. Och det är viktiga frågor i dessa tider när barn och unga är prioriterade målgrupper i vartenda kommunalt, regionalt och statligt dokument men som sedan på något märkligt sätt försvinner i hanteringen. Antalet barnbibliotekarier minskar och bemannade barnavdelningar är inte så vanliga längre. Vi har en trend inom biblioteksområdet där vi går mot

ett generalistränkande till skillnad mot att vara specialist. Hur påverkar detta utvecklingen av barnbiblioteken?

Genom att diskutera, analysera och fundera, formulera och identifiera vad barnbibliotek är och vilken roll barnbibliotekarien har och skall ha i framtiden och vad vi kan lägga åt sidan blir vi också säkrare på vår identitet och kan lyfta fram den. Vad kan vi släppa då? Jag tror att vi skulle vinna en del på att minska vår skolfokus och istället lägga mer tid på mötet med barnen på deras fria tid. Självklart skall samarbete mellan folk- och skolbibliotek ske men det får inte "ta över" eller ske på bekostnad av barnbiblioteket identitet.

Ett forum för att diskutera dessa frågor är Barnbibliotekscentrum, BBC, som Kultur i Väst Regionbiblioteket initierade 2009. Syftet med barnbibliotekscentrum är att försöka stärka, tydliggöra och synliggöra barnbiblioteksverksamhet, både regionalt och nationellt. Vi vill fokusera på viktiga frågor inom området genom att samtala, diskutera, lobba, arrangera konferenser, work-shops och seminarier. Vi samarbetar självklart med andra viktiga aktörer inom området som Högskolan i Borås, bibliotek i regionen och våra kollegor på länsbiblioteken. Läs mer om BBC på vår webbsida www.barnbibliotekscentrum.se och kom med och diskutera, debattera och dryfta barnbiblioteksfrågor!

Eva Fred

PS. Min definition av barn följer Barnkonventionens, dvs. varje människa under 18 år. DS.

Antologi med ny syn på barn

Et barn är inte längre bara en blivande vuxen, utan en kompetent individ. Detta viktiga perspektivskifte inom barnforskningen genomsyrar den nya antologin "Barnet, platsen, tiden – teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld".

– Vi hoppas att boken ska inspirera och vara ett bra diskussionsmaterial för barnbibliotekarier, säger Kerstin Rydsjö, redaktör.

Det var inte lätt att göra ett urval av ämnen till den elva texter långa antologin, som främst riktar sig till blivande och yrkesverksamma barnbibliotekarier.

Det säger Kerstin Rydsjö, som tillsammans med Frances Hultgren och Louise Limberg på Bibliotekshögskolan i Borås har sammanställt texterna på uppdrag av Regionbibliotek Stockholm.

– Det var en lång process. Det var mycket som kändes angeläget att få med. Syftet med antologin var att samla aktuell kunskap och forskning inom olika områden som kan vara av intresse och nytta för den som arbetar med barnbiblioteksverksamhet. Det handlar alltså främst om områden utanför själva barnbiblioteket.

Saknas forskning

Faktum är att det i det närmaste saknas forskning om själva barnbiblioteket. Det kunde Kerstin Rydsjö och hennes kollega AnnaCarin Elf konstatera för några år sedan då de fick i uppdrag av Regionbibliotek Stockholm att

göra en forskningsöversikt på barnbiblioteksområdet.

– Det var omöjligt, för det fanns ingen forskning. Vi gjorde en kunskapsöversikt istället, och gick igenom magisteruppsatser, utredningar och annat material. Kunskapsöversikten "Studier av

barn- och ungdomsbibliotek" kom ut 2007. Redan då föddes idén på en fortsättning i form av en antologi med texter om utvecklingen på andra områden som rör barn.

– Barns värld förändras hela tiden. För att kunna arbeta med att utveckla barnbiblioteket så behöver barnbibliotekarier kunskap om den världen. Man behöver mer kunskap än den man får genom sin egen erfarenhet. Man behöver forskning helt enkelt, säger Kerstin Rydsjö.

Man ser barnet som en kompetent varelse här och nu, en being, istället för enbart någon som ska utvecklas till en vuxen människa, becoming”

Kerstin Rydsjö

Ny syn på barn och barndom

Antologin ”Barnet, platsen, tiden” präglas av ett tydligt skifte som skett inom nästan all forskning som har med barn att göra under de senaste tjugo åren. I nyare forskning ses barnen som aktiva skapare av sina egna liv och barndomen sätts i relation till den tid och plats som barnet befinner sig i. I början av 90-talet började forskare använda två engelska termer, som ställs emot varandra för att förklara skillnaden: human becoming och human beings.

– Man ser barnet som en kompetent varelse här och nu, en being, istället för enbart någon som ska utvecklas till en vuxen människa, becoming, säger Kerstin Rydsjö. Det innebär också en annan syn på barns kultur. Det handlar inte längre enbart om att de ska lära sig saker de har nytta av i framtiden, som vuxna. Nu pratar man mer om barnen som individer, med rätt att själva skapa sin kultur i nuet, helt enkelt för att de är människor, inte bara blivande vuxna. På samma sätt skiljer man också idag på barnperspektiv och barns perspektiv. När man talar om barnperspektiv är det ofta de vuxnas, myndigheters och beslutsfattares, uppfattning om barns behov och intressen som åsyftas. Begreppet barns perspektiv handlar däremot om barns eget sätt att se saker, exempelvis som kulturskapare.

– Det gäller att vara medveten om vilket perspektiv man talar i. Är det de vuxnas uppfattning om vad som är bäst för barnen, eller barnens egen? Omedvetet blir det nog ofta så att man bara använder det vuxna perspektivet

när man planerar verksamheten, säger Kerstin Rydsjö.

Rum för fritid

Det första kapitlet i antologin tar upp just olika synsätt på barn, inom forskningen och inom biblioteksvärlden. Författare är Barbro Johans-

son, docent i etnologi i Göteborg, som bland annat deltagit i biblioteksprojektet MVG. Även Beth Juncker, professor vid Danmarks biblioteksskola i Köpenhamn och ordförande i nätverket för nordisk barnkulturforskning, BIN Norden, utgår från det förändrade barnbegreppet i sitt kapitel i boken. Det handlar om barnkultur och barns kultur. Och i det sammanhanget spelar barnbiblioteket en oerhörd viktig roll, säger författaren vid ett seminarium om det samtida

barnbiblioteket på årets Bok- och biblioteksmässa i Göteborg.

– Artikel 31 i FN:s barnkonvention understryker att barn har rätt till lek, frihet och till att bidra i det kulturella livet. Barnbiblioteket är den centrala samhällsinstitutionen när det gäller att implementera artikel 31. Barnbiblioteket är den enda kulturinstitution som inte är beroende av att barnen kommer i klasser från skolorna. De kommer på sin fritid, och det ska bibliotekarierna ta på allvar, säger hon med eftertryck. Och det var just det perspektivet som Kerstin Rydsjö och hennes kollegor var ute efter när de kontaktade Beth Juncker.

– Vi ville ringa in barnbiblioteket som ett rum för barns fritid. Det är inte lätt att göra det, mycket kretsar kring skolan. Särskilt

Artikel 31 i FN:s barnkonvention understryker att barn har rätt till lek, frihet och till att bidra i det kulturella livet. Barnbiblioteket är den centrala samhällsinstitutionen när det gäller att implementera artikel 31. Barnbiblioteket är den enda kulturinstitution som inte är beroende av att barnen kommer i klasser från skolorna. De kommer på sin fritid, och det ska bibliotekarierna ta på allvar”

Beth Juncker

när det gäller mellanstadiebarnen, så bygger mycket av forskningen på barnen som just skolbarn. Men Beth Juncker problematiserar synen på barnet som lärande respektive kulturskapande, säger Kerstin Rydsjö. Det förändrade sättet att se på barn avspeglar sig också i det fysiska biblioteksrummet, ett ämne som diskuteras alltmer. Det experimenteras också som aldrig förr på biblioteken, skriver Casper Hvenegaard Rasmussen och Henrik Jochumsen på Danmarks biblioteksskola i sitt bidrag till antologin.

Utsikten från barnbiblioteket

För att välja ut övriga författare och ämnesområden, gjorde Kerstin Rydsjö och de andra redaktörerna ett tankeexperiment.

– Vi tänkte oss att vi ställde oss inne i barnbiblioteket och tittade ut, bildligt talat. Därifrån såg de alla de institutioner som barnbiblioteksamarbetar med, som förskola, familjecentraler och tidigare nämnda skola.

– Bara skolan är ett ju jätteområde. Vi fick begränsa oss och valde då ett område som vi tyckte behöver belysas – hur skolan tar in och möter barns digitala kompetens. Anna Lundh, doktorand i biblioteks- och informationsvetenskap i Borås, har skrivit ett kapitel om detta med utgångspunkt i sina studier av barns samspel kring datorn i klassrummet. Även förskolan är en viktig del av små barns liv. Gunilla Halldén, professor på Tema Barn vid Linköpings universitet, beskriver i sin text förskolan som en plats som skapas av barn, i linje med perspektivet som genomsyrar antologin.

Lära av familjecentralen

Barnbiblioteket samarbetar sedan länge med många olika institutioner i samhället, förutom skola och förskola. Familjecentralen, där mödravårdscentral, barnavårdscentral och öppen förskola finns under samma tak, lyfts upp i ett eget kapitel i antologin.

– Dels är det spännande att få en bild av en relativt ny institution, dels arbetar familje-

Kerstin Rydsjö har sammanställt antologin "Barnet, platsen, tiden" tillsammans med Frances Hultgren och Louise Limberg.

centraler på ett sätt som kan vara inspirerande för barnbibliotekarier, säger Kerstin Rydsjö. Folkhälsovetaren Vibeke Bing, som varit med och gjort en utvärdering av 16 familjecentraler i Västra Götaland, har skrivit kapitlet om familjecentraler, där hon bland annat förklarar begreppet KASAM. Det är ett begrepp som myntats av israeliske professorn Aaron Antonovsky, och handlar enkelt uttryckt om känslan av sammanhang i tillvaron, och om hur den påverkar vår förmåga att hantera motgångar. Antonovskys synsätt är en viktig del av tankarna bakom familjecentraler och öppna förskolor, och är naturligtvis också intressant för barnbiblioteket, menar Kerstin Rydsjö.

– Det är ett bra exempel på något som barnbibliotekarier skulle kunna diskutera. Hur kan vi på barnbiblioteket bidra till att barnen uppfattar tillvaron som sammanhängande och meningsfull?

Bläddrande och pekande

Nästa stora område som Kerstin Rydsjö och hennes kollegor såg när de tittade ut från barnbiblioteket var språket och läsningen, som ägnas tre kapitel i boken. Det är ämnen som är centrala för varje barnbibliotekarie, men nu ville man, i linje med bokens tema, få med på vilka sätt barnen själva är aktiva i erövrandet av språket och läsförmågan. Elisabeth Björklund, lektor i didaktik på Högskolan i Gävle, står bakom en av texterna i antologin. Hon har bland annat studerat små barns så kallade läs- och skrivhandlingar i förskolan. De är en viktig del på vägen till litteracitet, ett bredare begrepp än läsförmåga, som bland annat även innefattar förståelse och att kunna sätta saker i sitt sammanhang. Läs- och skrivhandlingarna kan vara till synes banala saker som bokbläddrande, upprepandet av enkla berättelser, pekande på bilder eller prat om läsning.

– När Elisabeth Björklund studerade barnen så upptäckte hon att de arbetar med böcker på ett helt annat sätt än vuxna och gör helt andra val än vad vuxna kanske förväntar sig. Det hon gör kan barnbibliotekarier också göra – i små stunder bara vara närvarande, iakttä barnen och lära sig av iakttagelserna. Vad gör de? Vad väljer de när inte vi är där och hjälper till? säger Kerstin Rydsjö.

Barns föränderliga värld

En aspekt som inte går att bortse från när man talar om och med dagens barn är utvecklingen av internet- och mobiltelefonanvändande. Som vuxen kan det vara svårt att sätta sig in i hur genomgripande påverkan av nätkulturen är på unga idag, på samma sätt som de medier som fanns tillgängliga när vi själva växte upp påverkade oss. Patrik Hernwall, docent i pedagogik vid Södertörns högskola, som forskar på barns medievärldar, skriver en text i antologin som handlar om hur unga skapar sin identitet online. Något man kan följa som vuxen, om man vill förstå barnens värld.

– Mycket av barn och ungas tid går åt till identitetsskapande. Och på nätet kan vi se det mesta av det på bloggar och communities, säger han vid seminariet på Bokmässan i Göteborg i september. Kerstin Rydsjö tror att det har blivit viktigare än någonsin att som barnbibliotekarie sätta sig in i barnens verklighet.

– Den stora förändringen för oss alla som arbetar med barn är att man måste ha med barnen när man planerar verksamheten. Man kan inte sitta och tänka ut den på egen hand, utan man måste diskutera med barnen om deras verklighet. För att kunna det måste man ha kunskaper om barnens värld. Det gamla utvecklingsperspektivet, där man tänkte "tids nog blir du stor" om barnen, är så starkt. Men det krackelerar och då måste man hitta nya sätt att närma sig sitt arbete. Hon tror att det till en början kan ta tid och vara arbetsamt att låta barnen vara med i planering av verksamheten och vara mer aktiva i barnbiblioteket, men att det är ett måste. Hon hoppas att boken blir en hjälp på vägen.

– Den ska vara en inspiration. Man kan läsa lite i taget, gärna träffas några stycken och diskutera hur man skulle kunna utveckla arbetet på sitt barnbibliotek med utgångspunkt i ett kapitel. Använda den som en bruksbok, inte sträckläsa. Det kan vara svårt att ta sig tiden och hitta formerna för att få in barns perspektiv i biblioteket. Men om man bestämmer sig för att ta barns perspektiv på allvar så får man acceptera att det tar tid. Barn har ett annat tidsbegrepp och man får inte ha så himla bråttom jämt!

Text och bild: Tove Eriksson

Bygger broar med böcker

Något att samlas runt, samtala om, inspireras av och kanske bita lite i. Böckerna spelar en central roll för besökarna på Familjecentralen Norrby i Borås. Som enda familjecentral i landet har man en heltidsanställd bibliotekarie, Christina Lindstedt.

– Här når jag dem som aldrig annars besöker ett bibliotek, säger hon.

Jackan på en krok och skorna på skohyllan, redan i entrén. På Familjecentralen Norrby är det strumplåsten som gäller på öppna förskolan, för både föräldrar och barn. I samma entrérum finns dörrar till barnavårdscentralen, barnmorskemottagningen och socialrådgivningen. När man samlar de olika verksamheterna och yrkesgrupperna under samma tak kallas det familjecentral.

– Genom samverkan med BVC blir öppna förskolan här en mötesplats för alla, säger bibliotekarien Christina Lindstedt. Hon visar runt i de ljusa lokalerna, som ligger i bottenplan nära torget på Norrby. Till vänster ett rum med en stor vit duk där hon brukar visa bilder vid sagostunder, till höger ett öppet kök där besökarna kan köpa billig frukt och fika, och ibland vara med och baka eller laga mat. Vid ett bord sitter två mammor med blonda hästsvansar och varsin liten bebis. De dricker kaffe och pratar. Stämningen är vänlig, lugn och glad. En ung mamma är på väg att gå. Hon har sin ettåring i famnen, en leende flicka med runda kinder, klädd i rosa och med små band i det mörka håret.

Barnbibliotekarien Christina Lindstedt och förskolläraren Pernilla Runstedt arbetar tillsammans på Familjecentralen Norrby i Borås.

– Vad vacker hon är, säger Christina med värme i rösten till mamman som ler stolt och tittar ner på sin flicka.

Ger positivt sammanhang

Det finns drygt 100 familjecentraler i Sverige. Integreringen av mödra- och barnhälsovård, öppen förskola och social rådgivning har sin grund i ett strategiskt folkhälsoarbete, berättar folkhälsovetaren Vibeke Bing, som specialiserat sig på familjecentraler och bland annat gjort en utvärdering av 16 familjecentraler i Västra Götaland.

– Det finns ett nytt slags resonemang inom folkhälsosektorn, där man fokuserar mer på det som är friskt och uppbyggligt, det salutogena tänkandet. Där är familjecentralerna är ett bra exempel på hur hälsovården hittar nya

arenor för det förebyggande hälsoarbetet. Vår utvärdering visar att familjecentralerna bidrar jättemycket till besökarnas välbefinnande, just genom att skapa ett positivt sammanhang för föräldrar och barn tillsammans, säger Vibeke Bing.

Familjecentralerna skjuter in sig på de hälsoproblem som har socioekonomiska och psykosociala orsaker. Genom att ”alla” oavsett bakgrund besöker familjecentralen finns det stora chanser att ge familjer med psykosociala bekymmer ett andningshål i en ansträngd tillvaro.

– Många av föräldrarna som intervjuades i utvärderingen sa att det var upplyftande och ibland till och med livsavgörande att komma till familjecentralen just för att de fick befinna sig i ett positivt sammanhang tillsammans med sina barn, få gemensamma upplevelser och möjlighet att få socialt stöd och uppmuntran som förälder.

Böckerna föder samtal

Ettåriga Leona sitter på golvet mitt i en hög av böcker. Hon flyttar runt dem, sätter sig på dem och öppnar en och annan. Bredvid henne sitter fyraåriga Alice och bläddrar i böcker, som hon plockar ur ett par plastbackar i en bokhylla. Hon går fort igenom den ena efter den andra medan hon berättar historier om bilderna för Leona. På den typiska vuxenfrågan ”vad gör du?” svarar Alice ”läser”, och fortsätter koncentrerat att bläddra.

– Alice älskar böcker. Det är bra att vi kan låna här på öppna förskolan, så behöver vi inte åka extra till stadsbiblioteket, säger hennes mamma Kristina Ottosson. Hon har slagit sig ner i soffan bredvid och passar på att prata lite med Leonas pappa Frank Golabyar medan flickorna är upptagna av böckerna. Frank rycker vaket in och räddar en boksida från Leonas oömma hantering, och tar upp henne i knät. Tillsammans kommer han och dottern till familjecentralen ett par-tre gånger i veckan.

– Det är jättekul att komma hit. Vi lagar mat, sjunger och leker. Böckerna betyder

Att bygga en värld

Leona och Frank Golabyar besöker Familjecentralen Norrby flera gånger i veckan och böckerna är en favorit hos Leona.

mycket. Vi läser och Leona tittar och känner. Hon blir glad av dem.

Bakande bibliotekarie

Familjecentralen på Norrby är den enda i landet som har en heltidsanställd bibliotekarie. För Christina Lindstedt innebär det en annorlunda form av bibliotekarietjänst.

– Jag är nog den enda bibliotekarien i landet som kan börja arbetsdagen med att baka en kaka, och avsluta den med ett hembesök, säger hon.

Alla ettåringar i stadsdelen vars föräldrar är flerspråkiga får besök av Christina.

– Då har jag alltid med mig en gåvobok och några låneböcker. Jag pratar om modersmål och språkutveckling och om hur bra det är att läsa böcker. Jag berättar också om öppna förskolan. Jag har världens roligaste jobb.

Längst ner i lokalen finns ett bibliotek, med färgglada hyllor och lådor fulla av barnböcker på olika språk. Men här finns också en hylla med vuxenböcker, på teman som föräldraskap, kost och hälsa. På samma sätt som barnböckerna leder till samtal med barnen, så blir vuxenböckerna inte sällan en ingång till samtal med föräldrarna.

– Det blir lätt till diskussioner om barnuppfostran till exempel. Det kan börja med att någon frågar efter en bok i ett särskilt ämne, och så börjar man prata om hur det fungerar hemma. Märker jag då att de behöver mer eller annan hjälp än vad en bok kan ge, så är det lätt att hänvisa till vår socionom här på familjecentralen. Vägen till kontakt med socialrådgivningen är i vanliga fall lång, men inte här. Det blir avdramatiserat och enkelt. Men de flesta vill bara prata lite, och böckerna hjälper dem att börja, säger Christina.

Kontakter över gränserna

Upptagningsområdet för Familjecentralen Norrby är brett, sett ur ett socioekonomiskt perspektiv. Besökarna kommer både från villalområden och från hyreshusområden där många av de boende har annan etnisk bakgrund än svensk. De vanligaste modersmålen, förutom svenska, är somaliska, arabiska och bosniska.

– Besökarna här lär känna varandra över gränserna, säger Christina Lindstedt. Det är inte bara en viss språkgrupp som kommer hit, utan alla känner sig välkomna. Barnen står i centrum för aktiviteterna på den öppna förskolan, och föräldrarna förenas naturligt kring barnen. Även här är böckerna en samlande faktor.

– Det blir många spontana sago- stunder. Nyligen läste jag sagor för några barn och då kom flera somaliska mammor och satte sig och lyssnade. Det kallar jag läsfrämjande arbete – att visa på hur roligt och enkelt det är att samlas kring en bok. Tanken med familjecentralen är också att föräldrarna ska lära och få stöd av varandra. “Jaha, gör han så när barnet gör så”, “Det där

Fyraåriga Alice Ottosson håller sig till de svenska barnböckerna än så länge. Men familjecentralens bibliotek innehåller böcker på många olika språk.

var ett bra sätt att förklara på” eller “Vad skönt att se att det inte bara är min tvååring som vägrar äta”. Det kan också handla om hur man umgås med barnen. Även här är boken ett viktigt redskap.

– Vi tar för givet att alla vet hur man läser sagor för barnen, men det finns många läsovana föräldrar som aldrig gör det. Ofta tror de att det är mer komplicerat än det är. Att då få se hur andra föräldrar gör, som att till exempel bara peka på bilder och prata om dem, kan leda till att man själv börjar, säger Christina.

Hon har sett många exempel på hur böckerna har kommit att betyda mycket för relationen mellan barn och föräldrar.

– Att titta i en bok tillsammans är bra för anknytningen och blir ett tillfälle till en mysig stund, ett äventyr eller en resa man upplever

tillsammans. Det lilla kan vara ganska stort i en familj som har det svårt. Det är också härligt att se vad det gör för barnens språkutveckling att föräldrarna läser och börjar låna hem böcker, säger hon.

Introduktion till bibliotek

Förskolläraren Pernilla Runstedt ansvarar för verksamheten tillsammans med Christina Lindstedt. Hon ser bara fördelar med att jobba tillsammans med en bibliotekarie.

– Det ger besökaren en bredd. Christina kan lyfta fram och prata om böcker på en högre nivå. Med en bibliotekarie blir boken och biblioteket naturliga, levande delar av verksamheten. Både Pernilla och Christina poängterar den roll som biblioteket på den öppna förskolan spelar som bro till fortsatt biblioteksanvändande.

– Särskilt för nyanlända kan det vara svårt att våga ta sig till biblioteket. Många känner att de inte vet vad det är för koder som gäller där, hur det går till, om det är okej att ta med sig fyra-fem stökiga barn dit, säger Pernilla.

– Böcker bör finnas där barn och föräldrar är. Här finns jag och blir en länk över till biblioteket. Tanken är att besökarna inte ska vara nöjda med utbudet här, utan söka sig till stadsbiblioteket. Men för många är det nog det enda bibliotek de kommer att besöka, säger Christina.

Text och bild: Tove Eriksson

PLUS gör skillnad

Efter tre år som projekt blir nu PLUS ordinarie verksamhet för alla barn- och skolbibliotekarier i Borås. Det handlar om läsfrämjande arbete där verksamhet ska dokumenteras och bland annat skapa bättre förutsättningar för samarbete över kommungränserna.

– Vi bryter ny mark i Sverige och vi är stolta för vårt projekt, säger Anna-Karin Albertsson, projektledare i PLUS-projektet och samordnare barn- och unga på Borås stadsbibliotek.

PLUS-projektet har fokus på det läsfrämjande arbetet och det är också där projektet startade för tre år sedan. Dåvarande bibliotekschefen i Borås såg de olika förutsättningarna i Borås stadsdelar och fick en idé om ett kommunövergripande läsfrämjande arbete där alla barn- och skolbibliotekarier arbetade och gick utbildningar tillsammans. Samarbete och dokumentation var prioriterade tankar och år 2007 hade man formulerat en projektansökan till Statens kulturråd och PLUS-projektet var igång.

Recycling

Läsfrämjande arbete bedrivs på alla bibliotek i Borås och från början fanns idéer om att göra renodlade läsprojekt ute på biblioteken. Men ganska snart utvecklades det till ett teoretiskt projekt som handlade om metoder, yrkesroll, dokumentation och utvärdering.

– I början såg nog många på PLUS som ytterligare ett läsfrämjande projekt som man

blev involverad i och som sedan skulle ebba ut i sanden, berättar Kristina Löcsey, bibliotekarie och databasadministratör i projektet. Efterhand kom de professionsteoretiska resonemangen där fokus hamnade på vår yrkesroll och på vad vi faktiskt redan gör.

Genom att dokumentera och lyfta fram befintlig verksamhet har bibliotekarierna i projektet fått ett mer kritiskt perspektiv till sin verksamhet. Plötsligt måste man formulera mål och syften och reflektera över om, och i så fall på vilket sätt, aktiviteten är läsfrämjande.

– Det handlar om att se med nya ögon på den gamla verksamheten, förklarar Catarina Eriksson, adjunkt på BHS och med i styrgruppen för projektet. Och framförallt uppvärdera det vi redan gör. Egentligen handlar det mycket om att använda gamla aktiviteter och dela med sig av den till andra eller använda den på annat sätt. Lite recycling.

Ny databas

Eftersom mycket fokus i projektet lades på dokumentation utvecklades en helt ny databas, PLUS-basen. Databasen är resultatet av två års förstudier där projektdeltagarna fått använda ett webbaserat formulär att dokumentera i.

– Vi visste inte från början att vi skulle utveckla en databas, berättar Anna-Karin. Men det fanns en väldig vilja bland deltagarna att dokumentationen i databasen skulle göras bättre.

– Vi hade inget redskap för att dokumentera vår verksamhet så då skapade vi ett verktyg som jag tror kommer att bli suveränt, ler Kristina. Redan nu ser jag att basen utvecklas hela tiden.

Basen fungerar som en publik idébank, men framförallt som kommunikation mellan alla bibliotekarier och en plats där alla aktiviteter dokumenteras. Dokumentationen ska ske från idéstadium till färdigt resultat och utvärdering. Och inte bara läsfrämjande aktiviteter ska dokumenteras.

– Från början var vi noga med att det bara handlade om verksamhet där det gick att definiera läsfrämjande aktivitet. Nu har vi breddat innehållet och allt som rör barn- och skolbibliotekarier ska dokumenteras i basen, berättar Anna-Karin.

Databasen är utformad enkelt, det är bara att fylla i genom att sätta kryss i olika alternativ. Den stora processen kommer bibliotekarierna att stå för genom att skriva om sitt arbete.

– Vi som jobbar i löpande biblioteksverksamhet är inte vana att dokumentera vårt årsverke, ler Anna-Karin som hoppas att man ska ta ett steg till när man är trygg med basen.

– Jag tror det blir ett helt nytt sätt att diskutera när man vant sig vid basen. Det här arbetsredskapet skapar nya frågor och nya idéer. Nu handlar allt om att barnen läser, kanske går diskussionerna så småningom över till innehållsfrågor. Jag tror vi bryter mark för barnbiblioteksrollen.

Yrkesrollen

Både Anna-Karin, Catarina och Kristina är övertygade om att databasen kommer att få betydelse för professionen. Bland annat tror de att bibliotekariens roll kommer att förändras i förhållande till andra yrkesgrupper.

– När man dokumenterar sitt arbete kontinuerligt börjar man reflektera över sin arbetsinsats och sin yrkesroll, menar Kristina. Jag går till exempel inte längre bara ut och

Delar av PLUS-projektets styrgrupp pustar ut och ser fram mot det fortsatta kommunövergripande läsfrämjande arbetet.

– PLUS har inneburit en förändrad syn på det arbete man håller på med, men också ett ökat samarbete mellan kommundelarna där man lånar idéer av varandra och skapar egna och gör om, säger Ingrid Thorstensson, barnbibliotekarie och med i styrgruppen.

På bilden från vänster: Ingrid Thorstensson, Kristina Löcsey och Catarina Eriksson. I fåtöljen sitter projektledare Anna-Karin Albertsson.

bokpratar i skolan. Meningen är att vi genom dokumentationen ska reflektera över varför vi gör det, vilket syfte det har och vilka målen är. PLUS är till för yrket bibliotekarie och vi ska bli bättre i vår profession. Jag är någon, jag är betydelsefull och jag gör skillnad, konstaterar hon.

Anna-Karin och Catarina håller med och tillägger att det här redskapet inte finns i någon annan del av det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet.

– Det är tufft att det är barnbibliotekarierna som är först, skrattar Catarina och påpekar att databasen dessutom kan användas som ett mätinstrument för både forskare och politiker.

– Det är ett fantastiskt verktyg för att kunna se förändringar i Bibliotekssverige, en förträfflig källa till data som lätt kan ställas i förhållande till andra källor i forskningssammanhang och den kommer att bereda möjligheter till forskning som inte gjorts tidigare. Men man kan också lätt se hur många barn och vuxna som nåtts av olika aktiviteter och det är mätbara tal som tilltalar politiker. Det syns helt enkelt vad man gör.

– Det har varit tanken hela tiden, säger Anna-Karin. Att synliggöra och därmed höja statusen på biblioteksverksamhet och bibliotekariens yrkesroll.

Framtiden

Från och med januari 2011 ska varje barn- och skolbibliotekarie i Borås att dokumentera sitt arbete. Då är PLUS-projektet inte längre ett projekt utan en ordinarie arbetsuppgift för alla. Innan dess ska alla få utbildning i databasen och ambitionen är att alla också samlar upp eventuella gamla dokument och lägger in.

– Vi kommer att ha en fest som markerar övergången, berättar Anna-Karin som erkänner att hon under hela projektiden hoppats på just detta.

– Vi har ju ägnat oss åt vårt ordinarie arbete som vi tittat på och använt oss av, det har inte varit ett extraprojekt som klingat av. Dessutom har alla barn- och skolbibliotekarier i Borås varit indragna i arbetet med PLUS.

– Det här redskapet är unikt, konstaterar Catarina. Jag tror vi skriver bibliotekshistoria.

Text och bild: Helén Andersson

FAKTA

PLUS betyder Projekt för Lässtimulans, Utveckling och Samarbete och har pågått under åren 2007 - 2010 med stöd från Statens Kulturråd och i samverkan med Bibliotekshögskolan i Borås och Kultur i Väst Regionbiblioteket.

Övergripande mål i projektet har varit att alla barn och ungdomar som bor i Borås stad ska ha samma möjligheter och tillgång till läsupplevelser, språkutveckling och lässtimulans. Detta har projektet jobbat för genom att bland annat skapa förutsättningar för samarbete över kommunalgränserna, utvecklat modell för dokumentation och stärkt och utvecklat bibliotekariernas kompetens genom föreläsningar, seminarium och workshops. PLUS har också erbjudit en 7,5 hp-kurs på högskolan där cirka 30 bibliotekarier deltog.

TURE

SNÖ

SNÖ

SNÖ

Siv Widerberg och Cecilia Tomada

Barnens bild av bibliotek

L yhörd och tillgänglig? Eller stressad, virrig och sträng? Bibliotekariens bemötande kan göra hela skillnaden för ett barns intryck av biblioteket.

Caroline Norrby skrev sin magisteruppsats på Bibliotekshögskolan i Borås om barns bild av bibliotekarien – och resultaten fick hon själv direkt användning för.

När det blev dags för magisteruppsats på visste Caroline att hon ville skriva om något som hade med barns perspektiv på bibliotek att göra.

– Det är inte så många som intervjuar barn till sina uppsatser, så det tyckte jag var intressant. Det var lite krångligare än jag hade trott. Ibland fick jag väldigt korta svar och fick verkligen visa att jag lyssnade och ställa fler frågor för att få fram något. Vissa saker hade barnen helt enkelt inte tänkt på och andra saker tyckte de var så självklara.

Utgångspunkten i uppsatsen är att en viktig faktor för om man blir biblioteksanvändare eller ej, är vilken bild man får av biblioteket och dess personal när man är barn.

– Bibliotek har stor konkurrens från olika medier och andra typer av underhållning. Barnen är viktiga användare idag, men det är också de som är våra framtida användare. Därför ville jag föra fram deras röst, säger Caroline.

Hon menar också att det finns en stereotyp bild av bibliotekarien och deras arbete i samhället – de är belästa, men töntiga och tråkiga

Barnen i undersökningen fick rita sin bild av en bibliotekarie.

äldre kvinnor med glasögon som plockar bland böckerna.

Barnens bild mindre stereotyp

I arbetet med uppsatsen intervjuade hon 14 barn mellan 8 och 12 år, några i grupper, andra två och två eller ensamma. Hon ställde frågor om deras personliga erfarenheter av biblioteket och biblioteksbesök och om deras intryck av bibliotekarierna och deras arbete. När det gällde bilden av bibliotekarien ställde Caroline frågor om bibliotekariernas egenska-

per och arbetsuppgifter, men hon ville också ta reda på hur barnen skulle beskriva bibliotekariens utseende.

– Just på det området är den stereotypa bilden av bibliotekarier så tydlig, och jag ville undersöka om den finns även hos barn, säger Caroline Norrby.

Hon frågade helt enkelt barnen hur en bibliotekarie ser ut och de barn som ville fick också rita en teckning. Resultatet blev en samling teckningar föreställande kvinnor i varierande ålder, med eller utan glasögon och med olika sorters kläder och miner. Delvis överensstämde teckningarna med stereotypen, men i kombination med svaren så drar ändå Caroline Norrby slutsatsen att barnens bild av bibliotekariens utseende är mindre stereotyp än vuxnas.

– De spontana svaren från barnen var att bibliotekarier ser ut som vem som helst eller att de inte ser ut på något särskilt sätt. De tänkte nog helt enkelt först på de bibliotekarier som de har mött. Däremot tog de till stereotypen senare i samtalet, och jag fick känslan av att de trodde att det förväntades av dem. Detsamma gällde för teckningarna – barnen målade ibland "bilden" av en bibliotekarie, och inte sin egen bild av en bibliotekarie, säger Caroline.

En flicka uttryckte till och med att hon tyckte att det var konstigt att bibliotekarier på film alltid är stränga och "säger schy", när de inte är sådana i verkligheten.

Caroline Norrby blev positivt överraskad av svaren. Hon tolkar dem som att barnens bild av bibliotekarien faktiskt ändras i takt med att fler yngre kommer in i yrket och att den gamla, trista stereotypen kan hålla på att luckras upp.

– Vuxna tar ofta till stereotypen först, men det gjorde inte barnen, även om den dök upp senare. De är nog lite friare i tanken, konstaterar Caroline Norrby.

"Sorterar böcker"

På barnens teckningar blev det också tydligt vilken arbetsuppgift de tydligast förknippade

*Caroline Norrby arbetar idag som skolbibliotekarie på St Eskils gymnasium i Eskilstuna.
Foto: Martin Eriksson*

med bibliotekarier. De flesta av de avbildade bibliotekarierna håller böcker i handen eller står vid en bokhylla. Bibliotekarierna "sorterar böcker", som en flicka uttrycker det. Men barnen nämner också att bibliotekarierna arbetar med datorer och ger boktips, helt enkelt det som de har sett bibliotekarier göra.

Samtidigt är kunskapen om böcker och författare och förmågan att ge bra och initierade boktips en av de egenskaper hos bibliotekarier som uppskattas mest av barnen. De tyckte också att det var viktigt att bibliotekarien är snäll och hjälpsam. Bemötandet var något som fick större plats än vad som var tänkt i Caroline Norrby's uppsats, eftersom barnen uppehöll sig mycket vid ämnet. Caroline förstod att det var något som var viktigt för dem och därmed avgörande för deras inställning till biblioteket.

– Det står i metodlitteraturen som vi läste under utbildningen att det är viktigt att röra sig i biblioteket och vara tillgänglig, men jag hade inte förstått hur mycket bibliotekariens

Stränga och stressade bibliotekarier var inte populära hos barnen...

framtoning, humör och beteende betyder för om ett barn ska våga komma fram och fråga om hjälp eller inte, säger Caroline Norrby.

Inte bara peka

Barnen som Caroline intervjuade uppfattade för det mesta bibliotekarier som snälla och hjälpsamma, men flera nämnde också att de tyckte det var jobbigt att bibliotekarier ofta sitter bakom lånedisken och ser upptagna ut. De sa också att de drog sig för att be om hjälp om bibliotekarien såg sur ut, verkade upptagen eller stressad.

En flicka beskriver hur hon själv blir stressad när bibliotekarien är stressad, och då "mest bara tar en bok för att vara snäll", fast den inte verkar bra. Ett par av barnen säger att en bra

bibliotekarie är en bibliotekarie som följer med och visar, och inte bara pekar.

Det var en av de saker som Caroline Norrby,

tack vare uppsatsen, själv tänkte extra mycket på när hon direkt efter examen hade sommarvikariat som barnbibliotekarie på stadsbiblioteket i Eskilstuna.

– Det tar kanske lite mer tid att följa med och visa barnet var en bok står, men det gör dem å andra sidan mer självgående i fortsättningen. Jag tänkte också på att verkligen fokusera på det barn jag pratade

med, trots att det var flera i kö och arbetsbelastningen hög. Att inte vara stressad i mötet med barnen. Det gäller också att undvika att fastna bakom lånedisken och att försöka att

Jag tror att det kan vara bra om vi bibliotekarier kan synliggöra vad vi gör och vad det finns för möjligheter på biblioteket, mer än att låna böcker. Det är viktigt att informera för att inte de stereotypa bilderna av dammiga böcker och tråkiga bibliotekarier ska spridas.”

Caroline Norrby

inte se alltför upptagen ut när man ställer upp böcker. Annars väntar barnen med att fråga. Det personliga bemötandet måste få ta tid, det lärde jag mig av samtalen.

Betala för böcker

I sina intervjuer med barnen stötte Caroline Norrby på några missförstånd om biblioteket. Det ena gällde en åttaårig flicka som trodde att det kostade pengar att låna böcker på stora bibliotek, som stadsbiblioteket.

– Förmodligen har hon sett sina föräldrar betala böter för försenade böcker, det är lite roligt att hon trodde att det alltid är så.

En åttaårig flicka berättade en historia om hur hon hade upplevt att en bibliotekarie, eller "kärring" som hon uttrycker det, försökte tvinga henne att skaffa lånekort vid ett biblioteksbesök. Flickan tyckte helt uppenbart att det var obehagligt, trots att det helt enkelt

handlade om en mycket vanlig företeelse i ett bibliotek. Berättelsen visar att det inte är självklart att barn förstår hur ett bibliotek fungerar.

– Ja, hon återkom flera gånger till detta under samtalet och trodde att bibliotekarien försökte lura på henne någonting hon inte ville ha, säger Caroline Norrby.

Trots att bilden av biblioteket och bibliotekarier var övervägande positiv bland de intervjuade barnen, så tror Caroline att det är viktigt att kommunicera tydligare till barn vad biblioteket och bibliotekarier står för.

– Jag tror att det kan vara bra om vi bibliotekarier kan synliggöra vad vi gör och vad det finns för möjligheter på biblioteket, mer än att låna böcker. Det är viktigt att informera för att inte de stereotypa bilderna av dammiga böcker och tråkiga bibliotekarier ska spridas, säger Caroline Norrby.

Text: Tove Eriksson

Mer på webben!

Läs mer kring temat och andra artiklar på

framsidan.net

Efterlängtade kurser för barnbibliotekarier

Praktisk erfarenhet kommer man långt med. Men fortbildning och ny inspiration kan ge barnbibliotekarier kraft och möjlighet att utveckla sin verksamhet så att den passar dagens barn ännu bättre. I höst startar BHS fortbildningskurser för barnbibliotekarier, något som saknats i flera år.

Det är två mycket förväntansfulla och laddade lärare som berättar om de nya kurserna för barnbibliotekarier som står på schemat på BHS, med början nu i höst. Frances Hultgren, lektor, och Amira Sofie Sandin, adjunkt och kursansvarig, tycker att det ska bli både spännande och roligt att ta emot de första 30 deltagarna i fortbildningsserien på fyra kurser. Den första kursen går nu under hösten och har namnet Barn

och unga i informationssamhället.

– Ja, jag ser mycket fram emot att möta våra studenter och riktigt längtar efter bra diskussioner, säger Amira Sofie.

– Det finns jättemycket i kursplaneringen att gå igång på och bli passionerad över, säger Frances Hultgren.

Ny syn på barn

Anledningen till att BHS nu startar fortbildningskurser för barnbibliotekarier igen

för första gången på många år, är helt enkelt att behoven och efterfrågan är stora. För många barnbibliotekarier ligger examen från BHS många år bakåt i tiden, samtidigt som samhället, tekniken och forskningen tagit stora kliv framåt. Amira Sofie och Frances framhåller två områden där stora förändringar under senare år kraftigt berör barnbiblioteken.

– Dels har vi fått ett

helt nytt medielandskap med helt nya medier och ny teknik, dels har synen på barn och barndom förändrats, säger Amira Sofie.

Hon syftar på det perspektivskifte som präglat mycket av den forskning som rör barn

Historiskt sett har barn setts som “oskrivna blad”, som ska fostras för att bli något. Barnbiblioteket har i det sammanhanget varit en fostrare av blivande medborgare. Nu pekar forskning vidare på en utveckling av tankarna kring medborgarskap och delaktighet – hur ska vi implementera dessa begrepp i ett modernt barnbibliotekssammanhang? Det är dags att göra bibliotek till en plats som erbjuder barn möjligheter att utveckla sina egna kulturer.”

Frances Hultgren

Frances Hultgren och Amira Sofie Sandin är två av lärarna som undervisar på fortbildningskurserna för barnbibliotekarier på BHS.

inom olika områden under de senaste decennierna. Forskning som naturligtvis också har bäring på barnbibliotekens verksamhet.

– Det som är bra med biblioteksvetenskapen är att den är tvärvetenskaplig. Vi kan ta inspiration till våra kurser från psykologins område, forskning om barn och kultur, pedagogik, hälsovetenskap, forskning kring barn och konsumtion och så vidare.

Forskningen kring barn lett till en ny syn där barn ses som kompetenta och aktiva i sin egen rätt här och nu, inte bara som individer i vardande. Detta ska prägla alla fortbildningskurserna, men mest konkret den första, Barn och unga i informationssamhället.

– Historiskt sett har barn setts som “oskrivna blad”, som ska fostras för att bli något. Barnbiblioteket har i det sammanhanget varit en fostrare av blivande medborgare. Nu pekar forskning vidare på en utveckling av tankarna kring medborgarskap och delaktighet –

hur ska vi implementera dessa begrepp i ett modernt barnbibliotekssammanhang? Det är dags att göra bibliotek till en plats som erbjuder barn möjligheter att utveckla sina egna kulturer, säger Frances Hultgren. – Vi vill ge kursdeltagarna olika teorier, som de kan använda som redskap för att analysera den verksamhet de jobbar i. Vi måste bli bättre på att analysera det vi gör. Varför gör vi det vi gör? Hur kan vi bli bättre? säger Amira Sofie Sandin.

Medskapande barn

En naturlig följd av den förändrade synen på barn är att de också i högre grad bör betraktas som medskapande och delaktiga i den verksamhet som det idag främst är vuxna som skapar åt dem. Den fjärde och sista kursen i fortbildningsserien heter Forskningsmetoder för barnbibliotekarier och tar upp just hur man involverar barnen.

På barnbiblioteket kan det handla om att låta barnen vara med och planera verksamheten, att låta dem ägna sig åt skapande verksamhet i biblioteket eller att helt enkelt släppa in dem i arbetet. Forska och planera med barnen, inte åt dem.

– Vi måste våga släppa in barnen. Man hör ofta barnbibliotekarier säga att de är “ett annat slags vuxen” än föräldrar och lärare, att man står “på barnens sida”. Men vad betyder det egentligen i praktiken? frågar Frances retoriskt.

– Det är det vi vill sätta fingret på med de här kurserna. Vad det är vi vill och kan göra med barnen, säger Amira Sofie. Hon menar inte att det handlar om att lära ut konkreta arbetsmoment eller ge tips på projekt att genomföra med barn. Kursen ska snarare ge ett nytt sätt att tänka.

– Det kanske inte är något man sedan gör varje dag, men meningen är att studenterna ska få med sig metoder för att arbeta på ett nytt sätt, säger Amira Sofie.

En ny medievärld

För att våga låta barnen vara delaktiga i bibliotekets verksamheter, så krävs det kunskap om barnens medievärldar. För någon ur en annan generation är det ingen självklarhet att förstå hur barnens verklighet präglas av datorer och internet. Kurs nummer två heter Barns och ungas medievärldar och ger inblick i hur barn använder medier, vilka möjligheter som de nya medierna skapar för bibliotekets unga besökare och hur den nya tekniken kan användas i biblioteket.

– Det finns mycket intressant forskning kring barn och IT. Exempelvis om hur barn idag skapar en del av sin identitet via internet, säger Amira Sofie.

– Samtidigt har vi en digital klyfta, som är minst lika stor bland barn. Barn har inte tillgång på samma villkor till nya medier eller möjlighet att använda dem. Alla har inte samma bredbandshastighet eller någon vuxen i närheten som kan visa. Här spelar folkbib-

lioteken en stor roll, för att överbrygga gapet, säger Frances Hultgren

Läsning och lässtimulans är namnet på den kurs som går som nummer två, under våren 2011. Själva namnet kan bedra – är det något som barnbibliotekarier behärskar så är det väl konsten att få barn att läsa? Men innehållet är lite annat än det vanliga, när man pratar om läsning, berättar Amira Sofie och Frances. Forskning visar hur komplex läsupplevelsen är. Det handlar inte bara om boken och innehållet. Upplevelsen påverkas även av rummet, av upplevda krav på läsningen och av det sammanhang som texten läses i till exempel. Man utgår från begreppet litteracitet, från engelskans literacy. Det handlar inte enbart om läskunnighet, utan också om barns tidiga möten med text oavsett format, om förmågan att tolka text, sätta den i sitt sammanhang, om källkritik och avkodning. Även här har introduktionen av nya medier på bred front gjort att villkoren har förändrats.

– Det finns forskning som visar att e-texter läses på andra sätt än vanliga texter, där hyperlänkar ger nya dimensioner, säger Frances som ett exempel.

Internet och elektronisk text är naturliga inslag i vardagen för barn idag, och för en vuxen är det kanske inte alltid självklart hur det påverkar deras förhållande till läsning och deras läsvanor och förmågor.

– Barn är kompetenta på nya sätt idag – de är vana att tolka symboler och att hitta det viktiga på en sida eller i en text. De använder flera medier samtidigt på ett annat sätt än när vi var unga, säger Amira Sofie.

Länksamlingar inte alltid bra

Också källkritiken är något som man måste fundera över. Kanske är det dags att släppa in en annan form av källkritik än den som lärs ut i skolan?

– Det finns många texter på internet som saknar källhänvisning och författare. I skolan innebär det att den ignoreras. Man ger barnen länksamlingar med “godkända” sajter, och så

ignoreras resten av internet. Men andra texter kan ha ett värde, och barnen kan klara att själva bedöma informationen om man hjälper dem att utveckla den kompetensen, säger Frances Hultgren.

– Ja, det gäller att ge barnen ett kritiskt förhållningssätt, inte bara de “rätta” källorna. Den medievärld som är tillåten i skolorna är en så liten del av barnens medievärld, säger Amira Sofie Sandin.

Den första av fortbildningskurserna för barnbibliotekarier går under hösten 2010, två stycken följer under våren 2011 och den sista ges hösten 2011. Man läser på halvfart och på distans, men det ingår också några tillfällen att träffas i Borås under varje kurs.

– Det är meningen att deltagarna ska kunna bilda nätverk och kunna fortsätta att stötta varandra med idéer och inspiration efter kursernas slut. Vi vill att deltagarna ska känna sig stärkta i sin yrkesroll och få kött på benen att argumentera för sin verksamhet gentemot chefer och politiker. Det finns en tendens att barnavdelningen på biblioteken hamnar sist i prioriteringen, men det hoppas vi att våra studenter kan bidra till att ändra på, avslutar Frances Hultgren och Amira Sofie Sandin.

Text och bild: Tove Eriksson

En gåva till barnen

Den 16 augusti lanserade de danska biblioteken en helt ny digital webbplats för barn i åldrarna 8 - 12 år. Pallesgavebod.dk är ett nationellt bibliotek där barnen har obehindrad tillgång till såväl fysiska som digitala medier samlade på en underhållande webbplats som innehåller information och fördjupningar, men också lek och tidsfördriv. Och allt är pissegratis, som en av webbplatsens karaktärer säger.

Den danska tidningen Politiken formulerade idén till biblioteket så här: ”Se en video med en apa som sticker fingret upp i rumpan. När filmen är klar får du tips på böcker om apors anatomi och musik från gruppen Gorillaz”.

– Vi ville skapa en plattform där barnen har tillträde och där vi utvecklade de sociala medierna, säger Klaus Støvring som är redaktör och producent på produktionsbolaget Copenhagen Bombay. Den övergripande tanken är att det ska vara en samlad webbplats för alla danska folkbibliotek och alla barnbibliotekariéer och i Palles Gavebod kan man bland annat spela gratis spel, ladda ner ringsignaler, recensera film, delta i tävlingar och låna böcker. Men också läsa nyheter om film, musik, böcker, spel, internet och mobiltelefoner.

Uppdrag ska utveckla

Palles Gavebod är skapad i samarbete mellan Styrelsen för Bibliotek och Medier i Danmark och produktionsbolaget Copenhagen Bombay. Tecknaren, författaren och filmregissören Anders Morgenthaler har skapat webbplatsens roliga universum som är utformad som en butik som i sin tur är bemannad med sex mycket olika karaktärer. Här finns idrottsmannen Thomas Larsen, den musikaliske John-John, söta Randi, kloka Söge, karriäristen Kuno och ärliga Ophelia. Karaktärernas uppgift är att skapa en humoristisk ram på webbplatsen och att provocera barnens nyfikenhet så att de får lust att utforska webbplatsens aktiviteter och erbjudande.

– Vi fick ju skapa ett nytt format som kunde förmedla både böcker, filmer och musik, ja, alla medier som ett bibliotek har. Figurerna är

en ram som barnen kan liera sig med, säger Klaus Stövring.

Idén till Palles Gavebod kom 2005 då en nationell undersökning om danskarnas kulturvanor visade att den grupp av barn som brukade använda biblioteket flera gånger i veckan, hade minskat dramatiskt från år 1999 till 2005. Dåvarande kulturminister i Danmark utsåg en utredning för att få en förklaring. Utredningen i sin tur ledde till en rapport med tio förslag, eller råd, till åtgärder.

– Ett av råden var att biblioteken skulle ut där barn finns, inte bara på skolor och fritidshem, utan också på nätet, berättar Lisbet Vestergaard, barnbibliotekskonsulent på Styrelsen för Bibliotek och Medier.

Det fanns sedan tidigare en gemensam webbplats för landets barnbibliotekarier, men uppdraget blev nu att ändra riktning, utveckla och bli mer interaktiva. Styrelsen för Bibliotek och Media satte sig ner och funderade och kom fram till att ett bra biblioteksutbud för barn innehåller ett direkt tilltal som är modernt och interaktivt. Man bestämde att det skulle skapas en nationell webbplats där Danmarks samtliga bibliotek skulle ingå och man bestämde att det skulle vara en extern, kreativ producent med genomslagskraft som skulle skapa platsen i nära samarbete med barnbibliotekarierna.

– Anders Morgenthaler är en av Danmarks absolut mest populära serietecknare och har en stor genomslagskraft, berättar Lisbet. Dessutom är han en idealist när det gäller barnkultur och förmedling av kultur till barn och det var viktigt att uppdraget gick till någon som hade trovärdighet och äkta engagemang.

Redaktioner

Webbplatsen har olika medieingångar att välja på; böcker, film, musik, spel, internet, mobil, klubbar och tema och varje ingång har en fast redaktion knuten till sig.

– Det är många som är involverade i Palles Gavebod, berättar Lisbet. 90 barnbibliotekarier runt om i Danmark är med i olika redaktioner, några i fasta redaktioner och några i

Lisbet Vestergaard hoppas att Palles Gavebod ska få fler barn att komma till biblioteken.

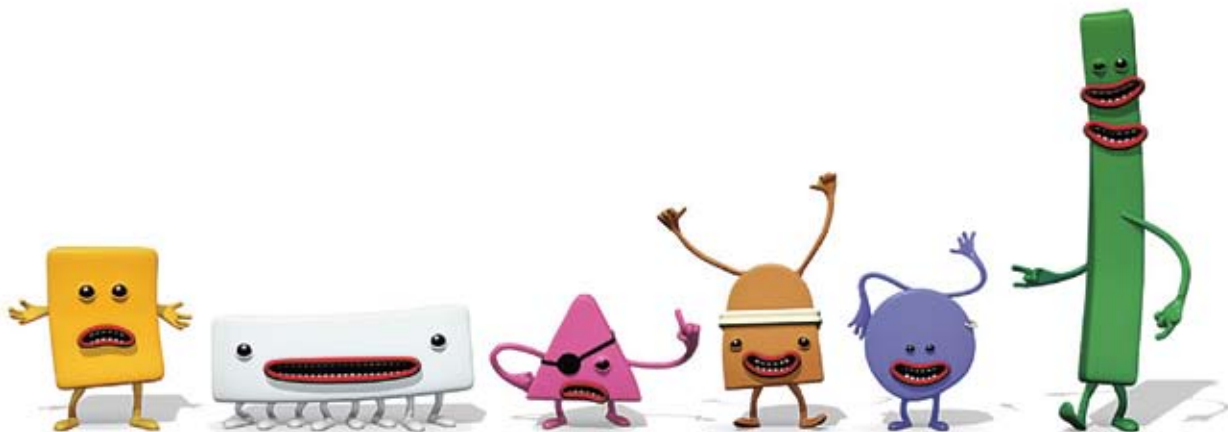
– Hela den här satsningen är ju för att stärka bibliotekens roll för barnen.

tillfälliga temaredaktioner. Det är bara att anmäla sig om man är intresserad.

Redaktionerna ansvarar för att samla in material och allt innehåll passerar en bibliotekaries granskande öga. Det är viktigt att sidan har stor trovärdighet och den får inte innehålla någon reklam.

– Det är viktigt att föräldrar kan lita på att allt är ok och kvalitetsgranskat på Palles, säger Lisbet. Vi hoppas ju att Palle ska bli ett arbetsredskap som barnbibliotekarierna använder varje dag som en narrativ referensram kring förmedling av många olika material och resurser.

Redaktionsmedlemmarna arbetar hemifrån sitt bibliotek och ses bara vid behov i gemensamma träffar. Både Klaus och Lisbet är positivt överraskade över den stora viljan att vara delaktig och över den uppbackning personalen fått i att avsätta tid ute på de enskilda biblioteken.

– I Danmark har man av tradition ett gemensamt bibliotekssystem och bra kontakt mellan bibliotek och bibliotekschefer, säger Lisbet. För ett tag sedan kom en rapport som bekräftar detta, rapporten om Folkbiblioteken i samhället, som tydligt visade att man är beredd att satsa och samla resurser på digitala medier på de danska biblioteken. Men den bästa indikatorn på att barnbibliotekarierna tagit till sig Palle, menar Lisbet, är de 90 redaktionsmedlemmarna vilket i snitt är en från varje kommun.

Palles Gavebod

Grundtanken i konceptet Pallesgavebod.dk är att barn tänker och upplever i ett berättande universum och att de obehindrat rör sig tvärs över och mellan olika medieplattformar och uttrycksformer. Se bara på Harry Potter eller Starwars.

Palles Gavebod är ett danskt uttryck som betyder ungefär Palles presentaffär och historien säger att Palle har köpt alla danska barnbibliotek och ser till att allt är gratis.

– Barn älskar allt som är gratis, skrattar Lisbet men tillägger att det finns en poäng i att barnbibliotekarierna på en gemensam webbplats erbjuder ett enormt stort utbud, alldeles gratis. Det är gratis att vistas i Palles Gavebod, men vill du vara med och leka måste du gå till ett bibliotek och få en inloggningsuppgift. Och förhoppningen är förstås att barnen ska hitta till biblioteken och att bibliotekens roll ska stärkas.

Arbetet med Palles Gavebod ser olika ut på olika bibliotek beroende på hur biblioteket är organiserat i kommunen. Man skiljer helt enkelt på det fysiska biblioteket och Palle på nätet som är samma bibliotek, samma universum, med referenser till de lokala fysiska biblioteksrummen.

– Det finns utrymme för lokala vinklingar och man väljer själv hur mycket man använder Palle i sitt biblioteksrum. Vi kan inte tvinga någon, men vi kan hjälpa till, säger Lisbet och visar en idékatalog på temat Superhjärnor.

Runt varje tema får biblioteken tips och idéer på hur de kan arbeta med ämnet och på temat Superhjärnor finns till exempel detaljerade tips om en bytardag, att bjuda in en ”nörd” eller låta barnen ta med sig föräldrarnas vinylplattor till biblioteket för en DJ-dag. Man uppmanar också att sprida information om Palle ute på biblioteken och alla Folkbibliotek har fått ett grundpaket med material tillsammans med en katalog full med tips och idéer på webbkaraktärernas funktion i det fysiska rummet. Här finns till exempel klistermärken och bokmärken och till och med tips på var de kan placeras för att få mest uppmärksamhet.

– Vi har gjort många enkla lösningar för att sprida information, berättar Lisbet. Det måste vara tilltalande och enkelt.

Samarbete

Danmarks Radios TV-kanal för barn heter Ramasjang och det unika med den är att den

dagligen sänder live från Aalborg Barnbibliotek. Här har man nu provat att koppla ihop TV-programmet, det fysiska biblioteket och Palles Gavebod genom att tillsammans sätta fokus på aktuellt tema.

– Vi ser stora möjligheter att fortsätta koppla ihop Ramasjang och Palle. Det som sker på nätet kan också ske i TV och i biblioteksrummet. Detta samarbete är positivt för alla, inte minst för barnbiblioteken, tror Lisbet.

Ett annat samarbete som utvecklats genom Palles Gavebod är samarbetet mellan skolbibliotek och folkbibliotek. Det finns flera exempel där folkbiblioteken använder Palles Gavebod i sin biblioteksinformation till skolklasser. Möjligheterna är många när det gäller konkreta samarbetsaktiviteter om Palles Gavebod, till exempel runt sidans olika teman eller barnens egna bokreservationer. Sedan finns det lärare som har reagerat över webbplatsens språk.

– De tycker att språket är för slapt, berättar Klaus Stövring. Särskilt karaktären Kuno svär en del och det är han som till exempel tycker det är pissegratis. Men vi ville vara lite provocerande när vi startade och vi diskuterar noga varje nytt speakerinlägg, både innehåll och språk. Och vi får massor av reaktioner från barnen som tycker att karaktärerna är superhäftiga, särskilt Kuno och John-John.

Hembibliotek

I Danmark pratar man om Palles Gavebod som en ny epok för barnbiblioteken där man satsar på och ändrar bibliotekens layout och distribution till unga biblioteksanvändare. I och med lanseringen av Palles Gavebod den 16 augusti kan man säga att detta nya arbetsätt fastställdes och nu vill projektgruppen hitta ett hembibliotek som ska driva Palle vidare. Hittills har finansieringen kommit från Den nationella koordinationsgruppen för danska nätbibliotek, som under 2009 och 2010 bidragit med totalt 11 miljoner danska kronor till utveckling och drift.

– Det är inte vår webbplats på Styrelsen för Bibliotek och Media, det är barnbibliotekariernas webbplats. Det är de som är experter på målgruppen och de medier som tweens, barn och unga, använder dagligen. Vi startade projektet men nu är det dags att lämna över och vi räknar med att överlämnat sidan till ett värdbibliotek innan sommaren 2011. Det är viktigt att webbplatsen får fortsätta utvecklas och om biblioteken ska kunna stå sig i konkurrensen med andra sociala medier är det bra om biblioteken gör det tillsammans, konstaterar Lisbet Vestergaard.

Text och bild: Helén Andersson

FAKTA

Pallesgavebod.dk är de danska barnbibliotekens gemensamma webbplats som vänder sig till barn mellan 8 -12 år. Webbplatsen har under projektiden finansierats av styrelsen för Bibliotek och Media under Kulturministeriet och utvecklats i samarbete med produktionsbolaget Copenhagen Bombay som stått för koncept, design och utveckling. Styrelsen för Bibliotek och Medier är danska Kulturministeriets sakkunniga organ för det offentliga biblioteksväsendet och statens kunskapscenter inom medieområdet. Styrelsen bistår Kulturministeriet, andra myndigheter och offentligheten i frågor som rör folk- och forskningsbibliotek samt frågor som rör medier, främst radio, tv och tryckt press. Styrelsen för Bibliotek och Media är också sekretariat för den nationella koordinationsgruppen för danska nätbibliotek.

Barnens bibliotek hoppas på stabilare tillvaro

I Danmark skriver man historia med Palles Gavebod. I Sverige har vi sedan många år Barnens bibliotek, en nationell webbplats som vänder sig till barn och unga upp till cirka 14 år. Barnens bibliotek har i många år levt en osäker projekttillvaro med årliga bidrag från framförallt Kulturrådet och det är många som tycker det är hög tid för en permanent lösning.

Sedan 1996 har webbplatsen Barnens bibliotek administrerats av Kultur i Väst och en enda person, Katarina Dorbell. Till sin hjälp har hon en programmerare och frilansande journalister.

–Så länge vi inte kan planera för verksamheten mer än ett år i taget kan vi heller inte utveckla och planera långsiktigt, menar Katarina Dorbell.

Uppskattad tjänst

Alla verkar vara överens om att Barnens bibliotek är en viktig tjänst men att frågan om hur den kommer att utvecklas beror på finansieringen. När nu årets budgetproposition fastställt att pengarna för biblioteksverksamhet även i fortsättningen ska gå via Kulturrådet, hamnar anslaget för Barnens bibliotek i diskussionerna kring Västra Götalandsregionens ”koffert”, det vill säga de statliga kulturmedel som regionen tilldelas. Vad det innebär för verksamheten återstår att se.

– Jag hoppas att Kungliga Biblioteket, KB, vill agera för Barnens bibliotek på något vis.

De har redan formulerat tankar kring Barnens bibliotek. I KB:s förslag till nationell samordning kan man bland annat läsa att Barnens bibliotek skulle kunna fungera som en plattform för ett bibliotekslabb för verksamhets- och metodutveckling av bibliotekstjänster för barn och ungdom. Det känns bra att KB ser Barnens bibliotek som ett viktigt område att utveckla, säger Katarina.

Katarina Dorbell har i flera år jobbat med Barnens bibliotek i projektform. Hon ser det som en nödvändighet att verksamheten får en stabil finansiering för att kunna utvecklas.

Bengt Källgren, enhetschef på Kultur i Väst, är övertygad över att Barnens bibliotek kommer att finnas kvar och att det är en viktig tjänst.

– Det finns en osäkerhet kring den långsiktiga finansieringen, men inte på tjänstens vara eller icke vara, förtydligar Bengt och menar att om man ska följa de kulturpolitiska strömningarna att satsa på barnen, då är en satsning på, och utveckling av, Barnens bibliotek viktigt.

Lässtimulerande

Barnens bibliotek är, liksom Palles Gavebod i Danmark, en interaktiv webbplats. Skillnaden är att Barnens bibliotek har fokus på litteraturen.

– Vårt uppdrag är lässtimulans, säger Katarina, och nästan allt på sidan handlar om böcker och läsning, till och med våra frågesporter, pussel och tävlingar. Och barnen påverkar sidans innehåll genom sitt deltagande när de skriver insändare, tipsar om böcker eller intervjuar en författare.

En stor del av Barnens bibliotek handlar om ”Barnbokskatalogen” och runt katalogen finns det en redaktion som arbetar tillsammans. Redaktionen lägger ner mycket tid på katalogen varje år och Katarina vet att deras arbete är betydelsefullt.

– Kulturrådet har tankar om ”Barnbokskatalogens” framtid, säger Katarina utan att

avslöja ytterligare detaljer. Katalogen är populär bland både barn och barnbibliotekarier, så i någon form kommer den att finnas kvar.

Katarina hoppas att Barnens biblioteks finansiering ska lösas i en nära framtid. Hon ser fram mot att i lugn och ro få utveckla webbplatsen och kanske till och med få göra det ihop med några kollegor i en redaktionsgrupp.

– Jag skulle vilja utveckla samarbetet mellan landets bibliotek och gärna utveckla ett samarbete med andra webbportaler. Jag sneglar på Palles Gavebod och skulle gärna se en liknande utveckling för Barnens bibliotek. Utbildningsradion, Sveriges Radio och Kamratposten är samarbetspartner jag skulle vilja arbeta mer med. Kamratpostens webbplats liknar delvis Palles Gavebod, så en idé skulle ju vara att Barnens bibliotek utvecklas till att mer likna deras form, säger Katarina. Men det viktigaste för Barnens bibliotek är att det blir en stabil finansiering.

Text och bild: Helén Andersson

Barnbokskatalogen gör det lättare att välja

Statens Kulturråd har regeringens uppdrag att öka intresset för läsning hos framförallt barn. Ett av deras verktyg för att stimulera detta är att finansiera "Barnbokskatalogen", en populär katalog där både barn och vuxna kan bekanta sig med aktuell utgivning av barn- och ungdomslitteratur.

– Från april varje år läser jag minst en bok om dagen, ibland tre, säger barnbibliotekarie Christina Wedenmark som ingår i urvalsgruppen till katalogen.

Christinas arbetsrum på Mölnlycke bibliotek domineras av böcker. Bokhyllor och skrivbord är fulla av dem och Christina har läst alla. I alla fall de som riktar sig till barn mellan nio och tolv år.

– Vi är fem personer som ansvarar för var sin del i katalogen, var sin kategori, och mitt ansvar är målgruppen nio till tolv där jag läser allt som förlagen skickar ut.

I "Barnbokskatalogen" kommer sammanlagt 60 titlar att hamna i kategorin nio till tolv år och av det Christina läser kommer det mesta med.

– Det brukar vara mellan tjugo och trettio titlar som inte kommer med, avslöjar hon.

Den första uppgiften för Christina är att välja de arton bästa böckerna till den så kallade 100-listan. 100-listan är viktig, det är den många lärare jobbar med och gör sina val från, och Christina är noga i sina val. Det får inte bli en lista som bara speglar vuxnas tyckande och hon försöker få en jämn spridning mellan förlagen.

Christina Wedenmark är en av sex personer som ansvarar för urvalet till "Barnbokskatalogen" och hon vill att ungdomarna ska få en så bred känsla för litteraturen som möjligt.

– Ibland är det självklara val, när det är den bästa bok jag läst. Ibland kan jag känna att boken måste vara med för barnens skull, och så försöker jag undvika böcker som ingår i långa serier.

Bra bok

För att komma ihåg alla böcker skriver Christina anteckningar om varje bok där hon också beskriver känslan hon hade när hon läste. Några generella egenskaper för vad som är en bra bok kan Christina inte ge, men hon tycker att en bra bok för unga ska vara tillåtande och att killar och tjejer ska känna sig stärkta i sin roll som unga.

– Sedan är ju språket viktigt, säger hon och tillägger att det är extra roligt med någon som har ett eget språk eller tilltal.

”Barnbokskatalogen” riktar sig till barn, men även pedagoger, bibliotekarier och föräldrar läser den. Christina medger att hennes bokval kan påverka och styra trender och påverka vad målgruppen väljer att läsa, men hon tror att bibliotekens val av vilka böcker de skyltar med betyder mer.

– Biblioteken vill möta låntagarnas behov och önskemål, säger hon, men poängterar att biblioteken vid inköp är noggrannare i sina val av böcker på barnsidan än på vuxensidan, och att mötet mellan barn, pedagoger och bibliotek är viktigt.

Omslag

Christina plockar fram Sara Kadefors nya ungdomsbok ”Nyckelbarn” och ber mig säga vad jag tror boken handlar om. Omslaget är snyggt i sobra färger med några tecknade gestalter i siluett, en dödskalle och en nyckel med namnbricka.

– När barn väljer bok spelar omslaget stor roll, menar Christina. Den här boken är jättebra, men omslaget tilltalar inte. Det spelar ingen roll att författaren är känd, omslaget måste tydligt berätta vad boken handlar om och här har förlagen ett stort ansvar.

Hon plockar fram en annan bok i fantasygenren som har ett färgrikt, glättigt omslag och menar att det har förändrats, att det nu är tillåtet att locka med glättiga, kommersiella omslag. Men, varnar hon, lita inte på omslaget.

– Jag brukar säga till ungdomarna att om de ska gifta sig ska det vara med någon de tycker oerhört mycket om. Men kanske har de förälskat sig i någon som är väldigt vacker på utsidan. Likadant är det med en bok, den kan se jättebra ut men är bara skit inuti. Och man kan ju inte leva med bara en vacker utsida.

Text och bild: Helén Andersson

Datorn – inte alltid självklar för barn på bibliotek

Biblioteken har en viktig funktion att fylla när det gäller att överbrygga den digitala klyftan bland barn. Ändå är det stora skillnader på barns tillgång till internet på biblioteken, beroende på vilken kommun i landet de råkar växa upp i. Det visar en kartläggning som gjorts på uppdrag av Sveriges Länsbibliotekarier, SLB.

Det var under länsbibliotekens konferens på Wik förra året som diskussionen om folkbibliotekens IT-tjänster för barn ledde till att en strategigrupp för Barn, bibliotek och IT bildades. I den gruppen ingick Lena Lundgren, Regionbibliotek Stockholm, Louisa Hatamian, Länsbibliotek Gävleborg Uppsala, Annika Holmén, Länsbibliotek Östergötland och Ann Östman, Länsbibliotek Gävleborg Uppsala.

Det första uppdraget för gruppen blev att göra en kartläggning av läget på biblioteken när det gäller IT-tjänster för barn upp till 15 år. Anledningen var att man ville ha en samlad bild av hur biblioteken jobbar med IT-frågan när det gäller barn, för att kunna se vad som behöver utvecklas. Landets barnbibliotekskonsulenter fick under januari 2010 ta emot en enkät med frågor om IT-verksamheten på respektive läns kommunbibliotek, som de sedan fick distribuera eller själva samla in svar på. Den handlade bland annat om tillgången till datorer och dataspel, IT-resurser för barn med funktionsnedsättning och om bibliotekens aktiviteter på webben för barn.

Stora skillnader

Resultaten var delvis nedslående, berättar Annika Holmén.

– Jag hade aldrig trott att det skulle vara så stora skillnader i hur man behandlar IT-frågan mellan olika kommuner och län. Det finns hur mycket som helst att jobba med.

Enkätsvaren visade bland annat att flera bibliotek har andra regler för datoranvändning för barn än de har för vuxna. Tidsbegränsningar, krav på föräldrarnas tillstånd och timavgift är några exempel, som alla innebär att barnens tillgång till internet begränsas. Det är allvarligt, menar Ann Östman.

– Man talar mycket om den digitala klyftan på vuxensidan, men den gäller i lika hög grad på barnsidan. Jag tror att det handlar mycket om fortbildning av personalen. Många gick sin utbildning när man fortfarande inte var så långt framme på IT-fronten, så det är egentligen inte konstigt att det ser ut som det gör, säger hon.

Outnyttjade resurser för stöd

Det finns idag många möjligheter för barn och unga med funktionsnedsättning att använda sig av IT som stöd och träning med hjälp av anpassad datorutrustning. Men kartläggningen visar att biblioteken drar nytta av möjligheterna endast i liten utsträckning. Bara en femtedel av biblioteken i undersökningen hade datorer med anpassad utrustning. Un-

Ann Östman, Länsbibliotek Gävleborg. Foto: Länsbibliotek Gävleborg

gefar lika många riktade sig på något sätt till barn med funktionsnedsättning på sin webbplats och endast en knapp tredjedel av biblioteken i undersökningen hade träningsspel i datorerna.

– Det var tydligt att man jobbar ganska lite med IT-stöd trots att det finns mycket material att tillgå. Detsamma gällde för den fysiska anpassningen, tillgången till anpassade datorer. Det är helt klart ett område där det behövs mycket jobb, säger Ann Östman.

Goda exempel på nätet

Att jämföra ut skillnaderna i tillgång till internet bland barn handlar inte bara om uppkoppling och möjlighet att använda datorer – det handlar också om kunskap och guidning på nätet. Här är det viktigt att biblioteken föregår med gott exempel och bjuder in barnen till sina webbplatser, ger dem bra länkar och möjlighet att själva vara aktiva. Kartläggningen visar att kommunbiblioteken är duktiga på att länka till olika externa webbplatser med innehåll som riktar sig till barn. Men det är ändå inte alla som länkar till stora webbplatser. Knappt tre fjärdedelar av biblioteken länkar till Barnens bibliotek, som är den störs-

ta nationella resursen. Bara knappt hälften länkar till Barnens TPB och Länkskafferiet. Aktiviteter för barn på kommunbibliotekens egna webbar, i delaktighetens tecken, finns det goda exempel på. En knapp femtedel av biblioteken uppger att de har bloggar där barnen får skriva.

– Det finns undantag, men för det mesta inskränker sig delaktigheten till boktips och möjlighet att kommentera bibliotekariernas inlägg, säger Ann Östman.

Gott om idéer

I enkäten bad man också biblioteken och länsbiblioteken att lista idéer på utveckling av verksamhet inom IT-området för barn, och här verkar det vara en hel del på gång. Spel, barnwebbar, läsecirklar, mobiltelefonapplikationer och tävlingar. Idéer saknas uppenbarligen inte. Det som saknas är de sammanhållande funktionerna, menar kartläggarna.

– Jag tror att det bottenar i att man inte har haft något sammantagen strategi från länsbibliotekshåll. Det är deras ansvar, i samarbete med övriga institutioner, som Kulturrådet. Resurser behöver samordnas. Finansieringsmöjligheter för större och nationella projekt bör kartläggas. Man bör fråga sig hur det ekonomiska landskapet ser ut, vad som ska prioriteras och vilka som kan samarbeta, säger Ann Östman.

– Ja, det måste till ett samarbete inom större kluster än det enskilda biblioteket, för det finns ingen som ensam kan dra en webbsida. Man behöver bolla idéer, se till att det blir en kontinuitet, att det finns tid och resurser till marknadsföring. Det finns en poäng med att samordningen sker på länsnivå, eftersom man då fortfarande får en lokal förankring i exempelvis en barnwebb, säger Annika Holmén.

Gå vidare

Resultatet av kartläggningen har överlämnats till SLB:s styrelse. Ordföranden Margaretha Eriksson berättar att föreningen har diskuterat hur man ska gå vidare med kartläggningen.

– Den är ett bra underlag för fortsatt arbete med barn och IT. Vi arbetar med att ta fram en barn- och ungastrategi inom SLB, och där kommer IT-området att ingå, säger hon. Arbetsgruppen, i vilken Annika Holmén och Ann Östman ingick, har formulerat vad de tycker behövs. Prio ett är tillgängligheten, i bred bemärkelse.

– Ett önskemål vi kommit fram till är rekommendationer från SLB för en lägstanivå på tillgång till internet för barn och unga ute på kommunbiblioteken, säger Annika Holmén. Men även om ett övergripande strategiskt ansvar ligger på länsbiblioteken, så är det naturligt att biblioteken tar sig an utmaningen att arbeta vidare med IT-frågan även när det gäller barn och unga, tycker Annika och Ann. Det handlar om medvetenhet, om att inse att det idag är en del av jobbet som folkbibliotekarie.

– Internet är en väldigt viktig och i högsta grad relevant fråga om man jobbar med barn och unga idag. Man måste sätta sig in i deras

*Annika Holmén, Länsbibliotek Östergötland.
Foto: länsbibliotek Östergötland*

värld och se till att biblioteket är samtida med barnen. De yngre besökarna ska uppfatta att biblioteket förstår deras behov och erbjuder det de vill ha, säger Ann Östman.

Text: Tove Eriksson

**Läs hela kartläggningen på
www.lansbiblioteken.se**

Barnböcker på import

Internationella biblioteket har böcker på originalspråk och Världsbiblioteket har böcker i svensk översättning. Tillsammans arbetar de för att nå ut med litteratur från andra länder än Sverige.

Internationella biblioteket prioriterar barnlitteratur där cirka 30 procent av inköpen är barn- och ungdomslitteratur och här pågår ett ständigt aktivt arbete med att hitta litteratur.

– Den som köper böcker måste ju veta vad som är bra, säger Anna Gustafsson Chen, kontakt- och PR-bibliotekarie på IB. Det är svårare att hitta bra kapitelböcker som du måste kunna läsa, än bra bilderböcker där texten kanske är lite enklare.

Världsbiblioteket driver ett SIDA-stött projekt med att bevaka översätta böcker. Och intresset hos allmänheten är stort, berättar Mats Kempe, projektledare och redaktör på biblioteket.

– Däremot är förlagen väldigt ängsliga när det gäller litteratur från bland annat Afrika. Får vi nys om en bra bok gör vi vad vi kan för att få förlagen intresserade och det är vår uppgift att fånga upp böckerna när de kommer på svenska.

Macondo

Macondo är namnet på en fiktiv by i Gabriel García Márquez roman "Hundra år av ensamhet". Macondo är också namnet på ett fritt uppslagsverk på nätet som produceras av Världsbiblioteket. Syftet är att lyfta

fram översatt litteratur från Afrika, Asien, Latinamerika och Mellanöstern, och att jobba läsfrämjande.

– Vi försöker påverka i alla led, berättar Mats. Vi vill att förlagen ska översätta mer och att biblioteken ska ta in och marknadsföra mer.

Macondo fångar upp ungefär 80 poster om året som läggs i uppslagsverket, vuxenlitteraturen är i majoritet men barnlitteraturen är prioriterad.

– Sju av dessa poster är bilderböcker, bara tre är kapitelböcker. Därför är dessa prioriterade.

Tanken är att allt ska var sökbar på Macondo, vi vill få till en allmän attitydförändring och fungera som informationsförmedlare och inspirationsförmedlare för litteratur från de aktuella världsdelarna. Vi försöker också påverka de kommersiella kanalerna bland annat genom samarbete med AdLibris.

– Vi driver en bokklubb tillsammans med AdLibris och det har gått väldigt bra, säger Mats stolt. Vårt första bokklubbserbjudande, "Segu" av Maryse Condé, gick direkt upp på förstaplats på topplistan.

Hemliga trädgården

Den hemliga trädgården är ett nätverk som arbetar för att lyfta fram och skapa opinion för fler översättningar av barn- och ungdomslitteratur från Afrika, Asien, Latinamerika och Mellanöstern. Ett konkret resultat av nätver-

kets arbete är fyra skrifter med just namnet Den hemliga trädgården.

– I år har vi en särskild satsning på afrikanska barnboksförfattare, berättar Mats. Tidigare har vi belyst barnlitteratur från alla aktuella världsdelar och i första volymen av Den hemliga trädgården var fokus på tips på översatta böcker och en inventering över böcker som borde bli översatta.

Förlagen

Mycket av den barnlitteratur som översätts i Sverige kommer från de anglosaxiska länderna och Annas tes är att bokförlagen tycker att de fyller sin kvot av barnböcker med detta.

– De klarar sig ju bra ekonomiskt på det de gör så varför ska de lägga ner extra arbete med att hitta de där andra böckerna, funderar hon.

En annan tes hon har är att formatet på barnböcker är så mallat här i Sverige att när det kommer det en utländsk bok med annat format blir det för dyrt och man tackar nej.

– Det sorgliga är att det finns så lite konstnärlig ambition hos förlagen, fyller Mats i. Men det kanske är ett dilemma att fungera som ett vinstdrivande företag och samtidigt vara någon slags kulturbärare av ickekommersiell barnlitteratur. Många förläggare skyller på ett lands dåliga bokutgivning, men man behöver ju inte hänga upp sig på att det finns många dåliga böcker, menar Mats. Man kan ju välja den som är bra. Men, förtydligar han, på vuxensidan har det skett en attitydförändring de senaste åren som förhoppningsvis drar med sig barnboksförlagen till en mer internationellt nyfiken utgivning.

Boken

På Bok- och biblioteksmässan i Göteborg i september delades IBBY:s Peter Pan-pris ut och bland dem som tilldelades silverstjärnor finns den japanska bilderboken ”Spöktåget” av Rintaro Uchida och Shigeo Nishimura. Det är en färgrik bilderbok som handlar om

Mats Kempe är övertygad om att impulser utifrån har stor betydelse för utvecklingen av den svenska barnlitteraturen, och att mycket av det som översätts är bra litteratur. De här böckerna har sin största försäljning till biblioteken, och det är här Mats tror att den utländska litteraturen har sin ryggrad.

ett tåg som åker runt med en massa spöken och monster.

– I början var det många som trodde att barnen skulle bli rädda, berättar Mats, och kanske är det vi vuxna som censurerar det som är främmande och konstigt. Ofta har utländska barnböcker ett annat bildspråk, men för barn är det inget konstigt. Barn är ganska fördomslösa i jämförelse med vuxna.

– Ja, håller Anna med, vuxna är ganska konservativa när de väljer litteratur till sina barn och väljer sådant man läst själv. Det märks bland annat i utlåningsstatistiken där det alltid är klassiker som Pippi Långstrump och Alfons det är kö till. Kanske tycker man att det är svårt med konstiga namn, men för

svenska barn är en internatskola i England en lika främmande miljö som en by i Afrika.

Internationella biblioteket tänker mycket på de tvåspråkiga barn som växer upp i Sverige och driver bland annat en kampanj runt detta. Litteratur från andra länder än Sverige har stor betydelse för alla tvåspråkiga barn och deras kamrater.

– Det kan ju vara jättekul att läsa en berättelse om sina föräldrars hemland, eller om kompisens kultur, istället för att läsa om det i en faktabok, tror Anna. Det är också skillnad på när en svensk författare beskriver hur det är att växa upp i Indien jämfört med när en indisk författare gör det. Man har helt enkelt olika syfte och olika perspektiv.

– Macondo försöker genom Alla tiders klassiker lyfta in just det perspektivet på gymnasienivå, inflikar Mats. Genom att fånga upp afrikanska titlar och göra studiematerial hoppas vi kunna förmedla Afrikas bild av sig själv och av kolonialismen.

Text och bild: Helén Andersson

FAKTA

I nätverket Den hemliga trädgården ingår IBBY Sverige, Internationella biblioteket, Svensk Biblioteksforening och Världsbiblioteket. Hemliga trädgården har också en blogg där man kan få tips om författare, evenemang och annat.

Peter Pan-priset instiftades 2000 av IBBY Sverige och Bok & Bibliotek. Priset delas ut varje år till en översatt barn- eller ungdomsbok som har litterära och innehållsmässiga kvalitéer. Vid sidan av Peter Pan-priset delas tre silverstjärnor ut i kategorierna bilderbok, barnbok och ungdomsbok.

Läs om prisutdelningen av 2010 års Peter Pan-pris på framsidan.net.

De brinner alla för en inhemsk barnlitteratur

Författaren och illustratören John Kilaka har samlat in 20 berättelser under två 14-dagars turer till fots och på cykel på landsbygden i Tanzania. I senaste bilderboken "Förtrollad frukt" återberättar han en. Men Kilaka har bråttom för det muntliga sagoberättandet håller på att försvinna. Ingen har längre tid för berättande när alla måste arbeta och tjäna pengar.

Detta engagemang för att skapa inhemsk barnlitteratur delar John Kilaka med många av de afrikanska barn- och ungdomsförfattarna som gästade årets bok- och biblioteksmässa i Göteborg.

Det känns långt från vår stelbenta barnlitterära debatt om moraliska pekpinnar eller genusmönster och helt i linje med Nelson Mandelas önskan i förordet till "Mandelas Sagobok"; "att alla barn ska få uppleva böckernas under och att de aldrig ska förlora förmågan att utvidga sin värld med hjälp av sagornas magi".

Jag träffade Patricia Schonstein Pinnock och Lesley Beake från Sydafrika, Veronique Tadjö och Fatou Keïta från Elfenbenskusten och John Kilaka från Tanzania.

När jag summerar mina intryck ser jag en envis kamp för barnböcker med roliga, spännande och viktiga berättelser som barn kan identifiera sig med, bli glada av och få ett vidgat perspektiv på livet och tillvaron.

John Kilaka är författare, illustratör och storyteller från Tanzania. Har format sin konst utifrån traditionell Tingatinga stil och har haft flera utställningar. Har gett ut tre bilderböcker, alla djurfabler och översatta till flera språk däribland svenska. "Färsk fisk", "Vilken vän" och "Förtrollad frukt".

Litteraturen som fristad

Patricia Schonstein Pinnock började skriva barnböcker då hon som ung mor i apartheidens Sydafrika startade en skola för både vita och svarta barn.

– Jag vågade inte aktivt strida mot rasismen utan skapade i stället en fristad för alla barn mättad med historier i en säker och kreativ

Fatou Keita är lektor och föreståndare vid den engelska fakulteten vid Cocody University i Abidjan, i Elfenbenskusten. Hon har förutom barnböcker skrivit flera vuxenromaner som "Rebelle", en bestseller i Elfenbenskusten, mot kvinnlig omskärelse.

stämning. Jag tog in svarta lärare som undervisade vita barn och blandade judar och katoliker, allt illegalt under apartheid, säger Patricia Schonstein Pinnock

Barnböcker fick hon skriva och trycka själv för inget förlag visade intresse, för vem skulle köpa böcker med svarta barn på framsidan?

När apartheid försvann började Patricia skriva på heltid. Hon har skrivit ett flertal romaner och på svenska finns ungdomsboken "Skyline" där Patricia ger en röst åt dom som efter apartheid sökte sig till Sydafrika, ofta undan svåra befrielsekrig.

Även om Sydafrika i jämförelse med många andra afrikanska länder har en hyfsad bokmarknad så råder det fortfarande brist på barn- och ungdomsböcker. Ute i byarna på landsbygden finns knappt inga böcker alls,

bara skolböcker. Därför planerar Patricia Schonstein Pinnock att starta ett nytt bokförlag, Peace through literature, riktad till barn som inte har råd med böcker.

Berättelser från verkligheten

Lesley Beake kom till Sydafrika som 16-åring då familjen emigrerade från Skottland. Hon har skrivit ett sextiotal böcker för barn och ungdomar och varit redaktör för olika läsprogram. Hon lägger ner stor möda på research. Inför "Song of Be" som är den enda av hennes ungdomsböcker som är översatt till svenska tillbringade hon långa perioder hos sanfolket i Kalahariöknen. Boken handlar om Be, en ung sanflicka som inte vill leva längre för hon ser ingen framtid för sitt folk.

Det är också tydligt hur noga Lesley Beake formar sina karaktärer.

– Sydafrika och hela Afrika behöver fler böcker med erfarenheter som barnen kan relatera till och känna igen sig i. Böckerna måste utgå från barnens värld och de olika nivåer som de befinner sig på. Det går inte att gissa sig till, förklarar Lesley Beake.

Hon har också liksom Fatou Keïta skrivit böcker om svåra ämnen. ”Home Now” av Lesley Beake och ”Un arbre pour Lollie” av Fatou Keïta handlar båda om aids. Berättelserna är sorgliga men också ljusa och kärleksfulla.

– Det är viktigt att ge barnen mod och stöd och en möjlighet att förstå vad som händer kring HIV och aids, säger Lesley Beake.

– Livet är ledsamheter men vi får aldrig utelämnat hoppet i barnböckerna, säger Fatou Keïta.

Hon har skrivit ett femtontal böcker för barn och unga, bland annat två charmiga bilderböcker med en blinkning till väst. ”Le loupe du petit chaperon rouge en Afrique”, där vargen med ihopsydd mage lämnar Europa där alla barn känner till hans tricks och drar till Afrika ”med aptitretande chokladfärgade barn” och ”Le Boubou du Père Noël” om en svettig julotomtes första besök i heta Afrika.

Det började med att hon läste högt i sina barns skola och saknade intressanta barnböcker och tog saken i egna händer och började skriva.

– Jag vill att de afrikanska barnen ska öppna en bok och se svarta karaktärer precis som de själva. Det är också viktigt även för barnen i Europa att se barn i bilderböcker med chokladfärgat skinn.

Fatou Keïta ser en positiv utveckling i Elfenbenskusten med allt fler förlag som ger ut böcker för barn på franska och andra modersmål.

Kulturarv

I Veronique Tadjos barnböcker dominerar bildspråket. Med starka färger och fantasifyllna bilder vill författaren uppmuntra barnens fantasi. Hon följer den afrikanska traditionen med sagoberättande som ger henne en frihet att tolka myter och legender. Hon är också angelägen om att bevara ett rikt kulturarv för kommande generationer

”Mama Wata”, den enda av Tadjos böcker som är översatt till svenska, handlar om sjöjungfrun Mama Wata som fiskarna söker hjälp hos när ett läskigt monster håller på att skrämma slag på människor i byarna runt floden.

”Grandma Nana” handlar om Veroniques farmor som har en speciell docka.

– När någon mår dåligt så tror man att det är de döda som kommer tillbaka och stör. Men en docka skapar ro. I farmors fall var det en död syster som bråkade och när farmor fick dockan blev hon lugn, förklarar Veronique Tadjos.

Tyvärre kräver nu barnlitteratur mer än engagerade författare och illustratörer. Barnboks-specialisten Jay Heale, från Sydafrika ser en rådande föreställning om att böcker ska vara informativa, som ett stort hinder för framväxten av barnlitteratur. Fattigdom, politiska oroligheter och mängden inhemska språk är andra problem. Alla barn bör ha rätt till böcker på sitt modersmål men trots John Kilakas framgångar är ingen av hans tre bilderböcker ännu översatta till swahili, det nationella språket i Tanzania.

På ett av bokmässans seminarium diskuteras ekonomiska och strukturella problem på den afrikanska bokmarknaden. Inhemska, mindre förlag får kämpa mot stora brittiska och goda distributionskanaler är ovanligt. Hur man än vände och vred på problemen landade man i att en stark läsarkrets börjar med läshungriga barn. Det inger hopp!

Text och bild: Åsa Liliefeldt

Det litterära barnet

Debatten om vad som är bra barnlitteratur är en ständigt återkommande diskussion och ibland kan man väl konstatera att smaken är som baken. Trenderna varierar i takt med tiden och just nu går det ett skräcktema genom barnboksvärlden. Däremot förändras inte beskrivningen av barnet och av barndomen i litteraturen i samma takt.

– I litteraturen är vi fortfarande väldigt romantiska i vår syn på barn, barndomen är en skyddad sfär, säger universitetslektor Karin Nykvist som forskar på konstruktionen av barnet i svensk litteratur under de senaste tvåhundra åren.

Karin Nykvist och Paul Tenngart är kollegor och universitetslektorer i litteraturvetenskap vid Lunds universitet. Jag träffar dem båda i Pauls nya arbetsrum på Språk- och litteraturvetenskapen i Lund, där skrivbordet är täckt med pappershöggar och barnböcker om vartannat.

– Det finns en tydlig trend bland barnlitteraturen just nu, konstaterar Paul och visar Svensk Bokhandels katalog. Här finns massor av böcker som tidigare bara funnits för vuxna och de heter till exempel Hundra sätt att rädda världen. Barnet har blivit medlem i demokratin och har ett ansvar.

– En annan tydlig trend är att barnboken ska vara retro, säger Karin och visar i katalogen en sagobok som med den karaktäristiska gyllene ryggen skulle få många att känna igen sig från sin egen barndom.

Generellt brukar termen barnlitteratur omfatta både böcker som läses av barnen själva, och böcker som anses lämpliga för barn, alltså böcker som vuxna väljer. Dessutom skulle man kunna lägga till barnlitteraturen i ett kommersiellt perspektiv och barnlitteratur som ett kulturuttryck. När jag slår upp ordet barnlitteratur i Nationalencyklopedin läser jag att barnlitteratur brukar präglas av två grundläggande faktorer; ”Speglingen av varje epoks syn på barn och på uppfostran, samt anpassningen av innehåll och form till läsarnas förmodade behov och kunskaper.”

– Det är olika ideologier som styr, menar Karin. Man skulle kunna sammanfatta barnets väg i litteraturen från en tillvaro som oförstörd natur i kontakt med det gudomliga under romantiken, till ett liv som världsmedborgare med demokratiska rättigheter på sjuttioalet och som värnlösa offer för en kall vuxenvärld på nittioalet.

Barnet som sanningssägare

Karin menar att den romantiska synen på barn som växte fram under 17- och 1800-talen fortfarande lever kvar. Detta betyder bland annat att barnet ska skyddas mot sexualitet och mot konsumtion, att barnet är oskyldigt och en sanningssägare. Detta återspeglas i litteraturen och i vår syn på kultur för barn, där barnet ska skyddas från övergrepp från en ond värld.

– Barndomsskildringar under hela 1900-talet handlar om detta, om barndomen som

SÄTTTELSSEN OM

RINIA

HÄXAN OCH
LEJONET

oskuldens tid. Men det är också en romantisk syn på barnet som det goda och oförstörda som en räddande gestalt. I litteraturen kan betydelsen av att få ett barn eller bli vän med ett barn omvända en ond person till att bli en god.

I den moderna barnlitteraturen kombineras denna romantiska syn på barn ofta med att barnet också har ett ansvar där barnet har blivit medlem av demokratin med egna rättigheter.

– Det finns barnlitteratur där den romantiska synen finns kvar, men där barnet också ska se till att till exempel föräldrarna ska ta sitt ansvar. Barnet är det goda, det oförstörda som genom sitt agerande ska rädda världen. Barnet blir en sanningsägare, säger Paul.

Den lyckliga barndomen

”Snart fyller jag nio år och då har jag mina bästa år bakom mig” säger Pippi Långstrump i boken ”Pippi vill inte bli stor”, där hon äter krumelurerpilller tillsammans med Tommy och Annika för att slippa bli stor. I västerländsk barnlitteratur är inställningen att växa upp och att förlora barndomens paradistillstånd, synonymt med en förlust.

– Detta är vanligt framförallt i vuxenlitteratur och det blir ju lite speciellt när man riktar sig till barn i barnlitteraturen, menar Karin.

– Var lycklig nu för sedan är det slut. Det förpliktigar liksom, konstaterar Paul.

Författare skildrar ofta barnet med förmågan att kunna stanna upp i stunden, att bara vara i nuet och barnet som dagdrömmar.

– Det är en romantisering av barnet, att barnet har ett inre liv som vi inte minns när vi blir vuxna, säger Karin.

Barnlitteraturen försöker ofta fånga detta genom barnet som betraktar kosmos och med ett varmt förhållande till kosmos. Det finns en slags närvaro i rymden som man förlorar när man växer upp.

– Då blir det kallt och ensamt och man har kanske inte den där guden man upplevde som barn när man har närmare kontakt med sitt ursprung. Vi läser Sandvargen av Åsa Lind just nu för våra barn, fortsätter Karin. Här finns de filosofiska funderingarna där man lyfter det lilla perspektivet ut i universum till ett större perspektiv. Och det har ju med platsen att göra, att man är liten och betraktar det stora.

Barnet som en konstruktion

Idén om att barndomen är en lycklig tid kommer från 1800-talet när man började intressera sig vetenskapligt för vad som är specifikt för barnet. Då diskuterade man om barnet bara var en liten människa eller om barnet är ett barn och om det fanns något universellt som kännetecknar alla barn. Och liksom man kan säga att kvinnlighet är en konstruktion, kan man till viss del säga att barndomen är en konstruktion menar Karin, och att denna konstruktion i litteraturen i sin tur har hjälpt till att konstruera föreställningen om det lyckliga barnet.

– Om man inte är ett lyckligt barn har man inte haft någon barndom. Vi säger ju i dagligt tal att ”min barndom berövades mig” eller ”han fick ingen barndom”. Men hur ska vi då definiera barndom, undrar Karin. Leken hör barndomen till, men vi leker ju som vuxna också och det finns saker vi säger om barn som upplevs som sanningar, men som inte behöver vara det. Just därför tror jag att det finns stora

”Leken hör barndomen till, men vi leker ju som vuxna också och det finns saker vi säger om barn som upplevs som sanningar, men som inte behöver vara det. Just därför tror jag att det finns stora delar av barndomen som är konstruerade idéer för oss, och att både vuxen- och barnlitteraturen hjälpt till att skapa dessa konstruktioner. Litteraturen både formar och speglar barndomen.”

Karin Nykvist

Karin Nykvist och Paul Tenngart tror båda att barnlitteraturen spelar roll för vår uppfattning om barndomen.

delar av barndomen som är konstruerade idéer för oss, och att både vuxen- och barnlitteraturen hjälpt till att skapa dessa konstruktioner. Litteraturen både formar och speglar barndomen.

Didaktik

En tydlig linje i barnlitteraturen genom århundradena är den didaktiska hållningen. Ordet didaktik kommer av det grekiska ordet för undervisa, *didaskhein*, och sedan lång tid tillbaka anses barnböcker vara en viktig del för barns utveckling i ett pedagogiskt perspektiv. Under hela 1800-talet var barnlitteraturen starkt didaktisk och i barnlitteraturen betraktades barnkaraktärerna utifrån ett vuxenperspektiv.

– Man pratade till barn, men om andra barn utifrån vuxenperspektivet, förtydligar Paul som också tror att det har blivit vanligare att man skriver i ett barnperspektiv. Som till exempel Pippi Långstrump ur Annika och Tommys perspektiv, och Nalle Puh och Christoffer

Robin. Sedan finns det ju barnlitteratur som helt gått ifrån det didaktiska, där man använder barns språk och lek som till exempel i Barbro Lindgrens ”Loranga, Mazarin och Dartanjang”.

Här i Sverige är hela 70-talets barnlitteratur känd för sin ideologiska och propagandistiska barnlitteratur. En trend som även den delvis kommer tillbaka och som tilltalar de föräldrar som själva är uppvuxna på den tiden och där igenkännandet har stor betydelse.

– Motståndarna kallar det politisk korrekthet, säger Paul, men menar att det mer handlar om värderingar som dominerar vissa sektioner av vuxenvärlden.

På 70-talet var det den sociala problematiken, idag är det existentiell problematik man ska prata med barn om och böcker riktade till en vuxen målgrupp med genus och queerperspektiv har kommit starkt på senare tid. Böckerna har en tydlig didaktisk hållning i barnboksutgivningen, menar både Paul och Karin.

– De här böckerna har ett tydligt föräldratilltal, säger Karin och tillägger att det ibland går till överdrift. Det kom en ABC-bok nyligen som tydligt riktade sig till 70-talisterna där bokstäverna var valda utifrån något slags genusperspektiv. Bokstaven E stod för empati, M för mobbing och så vidare. Boken riktar sig till barn som är fyra, fem år och hur intresserade är de av detta egentligen, frågar sig Karin.

Nya trender

Lekfull vuxenlitteratur som vampyrböcker och ren underhållning är respekterad litteratur i dag, liksom ungdomslitteratur som Harry Potter som också sträcker sig ner i åldrarna.

– Alla dessa underhållningsböcker säljer jättemycket och här finns ju inte barnet som ansvarstagande, menar Paul som ändå tror att det finns en stark kvalitetskänsla när det gäller barnlitteratur samtidigt som han tycker sig se att gränsen mellan ungdomslitteratur och barnlitteratur håller på att luckras upp.

– Men de som köper barnböcker värjer sig och vill att barnlitteraturen ska fortsätta romantisera barndomen. Den bildade medelklassen vill fortfarande ha unisexrandiga barn.

Karin avbryter och viftar med en nyutkommen bok, ”Lego Star Wars Bildlexikon.”

– Jag vet inte om detta är en trend, men här kan du köpa en produktkatalog för 200 kronor, snacka om en ny fas och att utnyttja barn som konsument. Min fyraåring skulle bli överlycklig om han fick titta i den här. För honom är detta lika mycket saga som vilken annan bok som helst. Man kan nog konstatera att barnets århundrade är slut, suckar Karin och syftar på Ellen Keys studie från år 1900.

Text och bild: Helén Andersson

BUSIGA BEBBEN
SPARKAR BOLL

BUSIGA BEBBEN
SPARKAR BOLL

DET MYSTISKA Huset
Anne-Marie Constant

SNÖVIT
Efter bröderna Grimm

AMUELSSON
ad ag

EN
pixi
BOK
1194

FARIVAKT
MORFAR ARNVAKT
Frisör
och pappershyvel

...n ro till
...nen?

Jonas Jansson

ANNA DANER
KROSA FÖRKLÄDD

Sagor hjälper barn att läka

Vissa saker är svåra att prata om, kanske speciellt när man är liten. Men i det skyddande rum av symbolik som en saga erbjuder kan det kännas lättare.

Psykologen Michael Lundgren använder ofta sagor för att närma sig det känsliga – och det fungerar lika bra när han jobbar med ungdomar och vuxna, som med barn.

I väntrummet ligger det broschyrer om p-piller, på väggarna hänger det planscher om kondom användning. Inne på Michael Lundgrens arbetsrum är gardinerna diskreta och två fåtöljer med ett litet bord mellan bjuder in till samtal. Här träffar han ungdomar som behöver prata – om allt som kan vara jobbigt med att vara tonåring och att bli vuxen.

Vi är på ungdomsmottagningen i Källered söder om Göteborg. Här arbetar Michael halvtid. Den andra halvtiden handleder och utbildar han människor som arbetar med barn på olika sätt; socialarbetare, poliser, pedagoger och vårdpersonal.

Sagens symbolik en öppning

Ett redskap som har följt honom genom hans mer än 20-åriga yrkesliv är sagan. Michael Lundgren upptäckte tidigt att symboliken i bra sagor gör det lättare att tala om känsliga ämnen, speciellt med barn.

– Man pratar om det som är laddat, men på ett ställföreträdande sätt. Genom att prata om personerna i sagan så går det att lätta på ett inre tryck utan att direkt tala om sig själv,

säger Michael, som arbetar enligt en psykodynamisk inriktning.

Sagens elaka styvmödrar, hunsade småsyskon och frånvarande fäder blir en ingång till samtal om det barnet behöver prata om. Vad det är brukar ge sig av sig självt – sagens symbolik har en förmåga att hitta rätt.

– Man märker vad det är som engagerar. Barnet släpper då in dig på den symboliska scenen. Trots att man befinner sig på en generell nivå så är det sig själv barnet pratar om, säger han.

Målet behöver inte vara ett professionellt terapiesamtal. Att samtala om en saga kan lika gärna handla om tröst, identifikation eller om att avdramatisera något som barnet reagerat på, genom samtal.

– För barn kan det vara läkande bara att få prata, och ofta har de en del på hjärtat när man väl börjar, säger Michael.

Om man berättar sagor utan illustrationer, så kan papper och kriter bidra till samtalet.

– Det ger bra information att titta på vad barnet väljer att rita. Läser man flera sagor kan man jämföra barnets teckningar från de olika sagorna och se gemensamma nämnare.

Bra sagor överlever

Det finns sagor som är bättre än andra, vars ämnen och karaktärer är lätta att identifiera sig med. Michael använder sig ofta av de gamla folksagorna.

Psykologen Michael Lundgren framhåller sagor som redskap för att tala med barn om svåra saker.

– De sagor som har överlevt länge har gjort det för att det finns element i dem som är allmänmänniskliga, tidlösa och geografiskt obundna, säger han.

Han tar bröderna Grimms Grodprinsen som exempel. Den innehåller tre aspekter som barn har lätt att acceptera och känna igen sig i, eftersom de utgör naturliga delar av deras egen utveckling.

– Här finns det magiska tänkandet, som alla barn har med sig. Även det egocentriska tänkandet finns med. De gamla sagorna handlar alltid om det yngsta barnet, och alla har vi varit yngst. Dessutom finns det animistiska tänkandet, som innebär att allt är besjälat, vilket också är en naturlig tanke för barn. Detta gör att barnet har lätt att intuitivt acceptera sagan och dess spelregler.

Den klassiska början ”det var en gång”, och slutet ”så levde de lyckliga i alla sina dagar” markerar tydligt ramarna för sagan och där innanför kan allt hända utan att det egent-

ligen är farligt. Barnen har lätt att ta till sig formen.

– Sagan blir som ett undantagstillstånd, där man vågar möta det hemska. Det är ungefär som det här rummet, psykologens rum. Precis som i en saga är ramarna kända av alla och innanför dem så vågar man känna, tänka och prata. Att det alltid är ett lyckligt slut är också en viktig kvalitet. Det är en skyldighet vi vuxna har, att förmedla hopp till barn. Som ett symboliskt peptalk, säger Michael.

Olika sidor av samma människa

Många sagor innehåller också karaktärer som kan sägas representera olika delar eller sidor av samma människa. För ett barn är det lättare att prata om häxan än om en arg och skrämmande sida hos mamma, eller om Karlsson på taket snarare än om sin egen egocentriska sida.

– Astrid Lindgren var fenomenal på att sätta ord på saker som människor behöver

hjälp med att sätta ord på och berätta saker som barn behöver höra. Hon gjorde det på ett intuitivt sätt, utan att det känns tillrättat, säger Michael.

Exempel på andra författare han rekommenderar är Tove Jansson och Barbro Lindgren. Men han vill egentligen inte ge tips om vilka sagor som fungerar för vilket slags samtal. När han handleder människor som arbetar med barn brukar han istället ge tipset att de själva ska ta sig tid att fundera över det specifika barnet och leta upp böcker som de tycker kan passa för ett samtal. Samma råd ger han till alla som har barn omkring sig, även i icke-professionella sammanhang.

– Det finns ett värde i att leta själv. Sen brukar jag tipsa om att hitta på egna sagor, säger Michael.

Själv har han skrivit flera sagor, anpassade för att användas i terapi. Ett exempel är boken ”Den lilla drakflickan”, som används specifikt för att tala med barn om incest. Tillsammans med en kollega, Lisa Borgström Norrby, har han också skrivit boken ”Sagens läkande kraft” och fil lic-uppsatsen ”Sagor för kropp och själ”, som båda handlar just om hur man kan använda sagor i samtal med barn.

Han tycker inte att man ska vara orolig över att det kan bli fel eller över att starkt symboliska berättelser ska dra igång tankar hos barnet som inte är bra. Han tror att det som barnet inte är moget för helt enkelt passerar.

– Samma saga kan få olika innebörd vid olika tidpunkt och barnet tar till sig det som det behöver. Finns det bara en vuxen med som ser vad som händer är det ingen fara.

Sagor för vuxna och ungdomar

När han handleder människor som träffar barn i sin yrkesroll, så använder han sig ibland själv av sagor. Ett exempel är sagan Gogo av Barbro Lindgren, som han ibland berättar på träffar med familjehemsföräldrar. Sagan handlar om en pojke, som efter en båtolycka där hans pappa försvinner, hamnar på en ö.

Där tar gorillan Gogo hand om honom. När pappan väl hittar pojken igen så blir gorillan ledsen.

– Det är en situation som familjehemsföräldrar känner igen. Då får man igång en diskussion om villkoren för familjehemsplaceringen. Samtidigt inspireras de att själva använda litteratur i mötet med barnen.

Även i sitt jobb på ungdomsmottagningen händer det att Michael får användning för sagorna. Här är ungdomarna han träffar mellan 13 och 25 år, så det handlar för det mesta inte om barn. Ändå kan det innebära en öppning om han säger att han kommer att tänka på en saga när personen han träffar berättar om sina problem. Han tar återigen Grodprinsen som exempel.

– Om det till exempel handlar om oro för att komma nära en annan människa sexuellt så kan jag kort återge sagan där prinsessan blir arg på grodan som vill sova i hennes säng och slänger den i väggen. Man kan prata om varför det hände och kontentan blir att man måste ha tillgång till hela sitt känsleregister för att vara mogen för sex, om att våga säga nej och sätta gränser, och därigenom också kunna säga ja, säger Michael Lundgren.

Energi och lekfullhet

Michael Lundgren upplever att intresset är stort bland människor han möter för att använda sagor i samtalet med barn. Han är glad att han har haft sagan som tillgång i sitt yrke.

– Det ger en energi och en lekfullhet som man behöver när man möter unga som mår dåligt. Sagan tar alltid parti för den som verkar sämst utrustad. Men den beskriver och aktiverar en förändringsprocess, går från förnedring till upprättelse. Det sänder ett starkt pedagogiskt och jagstärkande budskap och förmedlar att det alltid finns anledning att fortsätta. Det är värdefullt, säger Michael Lundgren.

Text och bild: Tove Eriksson

Läsfrämjande i litet format

Ett läsfrämjande projekt behöver inte innebära tygkassar, klistermärken och långa rapporter till Kulturrådet. Det kan helt enkelt vara saft, chokladbollar och en lyssnande bibliotekarie. Barnbibliotekarien och litteraturpedagogen Karna Nyström i Arlöv slår ett slag för läslust i det lilla formatet och startar Bokfika för 10–14-åringar.

På biblioteket i Arlöv försökte man nyligen starta något man kallade läsecirkel, men det var få barn som anmälde intresse.

När Karna Nyström frågade barnen varför, så visade det sig att de inte hade förstått vad läsecirkel var, men att det lät som något trist och påminnande om läxor.

– Klantigt av oss att använda ett typiskt vuxenord, som läsecirkel! Nu har vi valt att kalla det bokfika istället.

Planschen som bjuder in till bokfika går i varma och inbjudande toner och bilden föreställer en vit kaffekopp på ett cafébord. Målgruppen är 10–14-åringar och det enda som krävs är att man tar med sig en bok som man tycker om. Biblioteket bjuder på chokladboll och saft och så ska man prata böcker tillsammans. Mysigt och anspråkslöst, på barnens villkor.

– Jag fick rådet av en kollega i Lund att inte planera för mycket, utan sänka kraven och låta samtalen komma igång av sig själva, säger Karna.

Och det gjorde de. Efter en första träff är Karna mer än nöjd. Det var elvaåringar som kom, en pojke och några flickor.

– Det blev fantastiskt mysigt och trevligt, säger Karna.

Lusten är viktig

Karna Nyström Istället för att bokcirkeln handlar om en specifik bok som alla deltagare ska ha hun-

nit läsa till ett visst datum, så får de ta med en bok som de har läst och berätta om den.

– Då kommer man undan det här att vissa inte kommer för att de inte har hunnit läsa eller att det känns som en skoluppgift. Det här är ju något som barnen gör på sin fritid, och det ska handla om lustläsning och om lusten att dela med sig av en läsupplevelse. Jag tror att man kan få lika bra samtal, trots att inte alla har läst samma böcker. Dessutom ska vi ses fler gånger, och då kanske fler har hunnit läsa samma bok, för att de blev nyfikna.

Under den första bokfikan blev det samtal både om litteratur och om livet. Flera av tjejerna hade läst boken ”Emmy Moréns dubbla liv” av Barbara Voors. Den handlar om en tjej

Barn, böcker och bibliotekariens arbetstid är allt som behövs för att ordna ett läsfrämjande projekt i miniatyr. Karna Nyström på Arlövs bibliotek följer trenden och bjuder in till bokfika i all enkelhet.

som googlar sitt eget namn och sedan börjar brevväxla med en vuxen som har samma namn.

– Flickorna tyckte att boken var lite förvirrande, men det var det som gjorde att diskussionen blev så bra, säger Karna.

Diskussionen kom att handla om karaktärerna i boken, formen och om framtidsdrömmar, berättar Karna. Barnen drog paralleller till sina egna liv och det hela landade i att gruppen kom överens om att alla skulle skriva ett brev till sig själva från sina 11-åriga jag att öppna först på sin 30-årsdag. Karna är jättenöjd med hur det gick.

– Får man ha så kul på jobbet? Trots att Karna, i likhet med de flesta barnbibliotekarier, läser stora mängder barn- och ungdomslitteratur, finns ju naturligtvis risken

att hon själv inte har läst alla böcker som deltagarna pratar om. Men det är inget problem, tycker hon.

– Nej, man får lita till sig själv som vuxen och till sin erfarenhet som barnbibliotekarie. Man kan vara genuint nyfiken på vad barnen har att berätta om boken. Jag tror att det är bra att ta ett steg tillbaka och lyssna istället för att prata. Min roll är att vara samtalsledare, se till att alla får prata, men framförallt låta barnen samtala om de tankar som boken eller bokens tema väcker.

Projektrötthet

Karna Nyström fick inspirationen till bokfika på en nätverksträff med andra barnbibliotekarier i Skåne, och hon tycker sig märka att den här enkla formen av läsfrämjande dyker upp

på många bibliotek just nu. Hon tror att det är ett uttryck för en allmän känsla i kåren.

– Det finns en projektrötthet i barnbiblioteksvärlden. Stora projekt kostar mycket pengar, man ska göra stora planer, skicka in långa rapporter till Kulturrådet, göra tygkassar och klistermärken, skapa nya tjänster och utvärdera efteråt. Inget fel i det – de flesta av de läsfrämjande projekten är bra och lyckade, främst för att man faktiskt gör något. Men jag tror att många längtar efter det enkla, efter grunden i det läsfrämjande arbetet. Det går att göra mirakel med små medel. Det enda som behövs är faktiskt barn, böcker och din egen tid, säger Karna.

Chans till nära kontakt

Karna Nyström visar runt i det relativt nybyggda biblioteket. Det är en stor, nästan kvadratisk lokal med röda tegelväggar, stora fönster och högt i tak. Bokhyllorna står diagonalt mot entrén och skapar korridorer i den för övrigt öppna planlösningen. En halvtrappa ner i ena hörnet finns en vrå med öppen spis och skinnfätöljerdär någratonårsflickorsitterochpluggar. När Karna Nyström har bokprat tar hon med skolklasserna in i ett rum som ligger avses, för att inte störa övriga besökare i biblioteket. Det är här eller i det mysiga sagorummet med Mio min Mio-tema på barnavdelningen som bokfika-gruppen håller till, lite beroende på hur många som kommer.

– Det är roligt att få chansen att få en nära kontakt med en liten grupp barn. Det ger ett mervärde för oss bibliotekarier. Ofta så ska vi ju nå så många barn, till exempel alla femmor i kommunen, med vårt arbete. Men det här är något som kan ha stor betydelse för just de här enskilda barnen, säger Karna.

Delaktighet och gott om tid

Många bibliotek strävar mot att öka barnens delaktighet och inflytande i verksamheten, något som inte alltid är lätt att åstadkomma. Karna Nyström tycker att bokfika är ett utmärkt sätt att bjuda in barnen att vara med och skapa något, utan att det blir kravfyllt. – Det är inte säkert att man vill gå en skrivarkurs på biblioteket bara för att man gillar att läsa. Men att få prata om böcker är ett sätt att vara delaktig. Det är viktigt att ge barn tid att prata om det de själva vill, i sitt eget tempo, säger hon.

Text och bild: Tove Eriksson

Karna Nyströms tips på böcker för inspiration till boksamtal med barn:

Aidan Chambers: *Böcker inom oss*

Ellin Oliver Keene: *Tankens mosaik*

Vivian Gussin Paley: *Flickan med den bruna kritan*

Britta Stensson: *Mellan raderna*

Gabriella Ekelund: *Om barn och böcker*

Judith A Langer: *Litterära föreställningsvärdar*

Författare med barnen i fokus

Martin Widmark är en av Sveriges mest lästa och utlånade barnboksförfattare. År efter år toppar han Bokjuryn och på tio år har han hunnit ge ut ungefär 120 böcker. Mest kända är serien Lasse-Majas detektivbyrå och böckerna om David och Larissa. I båda skildras barnen som självständiga och starka individer.

– Barn gillar att bli tagna på allvar, säger han.

Böckerna om David och Larissa har en naturvetenskaplig inriktning med ganska svåra ämnen och filosofiska resonemang. Martin

värjer inte för att använda svåra ord, men är noga med att lägga in ordet i en kontext som förklarar.

– Man måste förenkla språket i böcker för barn, men man måste för den skull inte förenkla innehållet, säger han.

Karaktärsdrag

Martin vill att läsaren ska identifiera sig med huvudpersonerna i böckerna. I David och Larissa har han gett karaktärerna färdiga, uttalade karaktärsdrag. I andra böcker fungerar

huvudpersonerna som läsarens ögon in i berättelsen.

– Då försöker jag hålla dem så neutrala som möjligt så att alla ska kunna identifiera sig med dem.

Det är klassisk dramaturgi att läsaren får någon att liera sig med i berättelsen och i David och Larissa är barnen kloka och självständiga med stor respekt för vuxna.

– Det är helt enkelt min idealbild av medlemmar i ett samhälle, säger Martin.

Men det finns förstås andra karaktärer i Martins böcker också och en intressant frågeställning för Martin är om han genom litteraturen kan påverka hur vi ser på varandra.

– Den modigaste är inte alltid den som låter mest eller får mest uppmärksamhet. Tänk om man genom att läsa mina böcker plötsligt ser en dold Larissa i klassen.

Målgrupp

I pressen beskrivs Martin Widmarks böcker som böcker med ”träffsäkert språk med naturliga dialoger” och ”spännande och under-

hållande karaktärer”. Trots all positiv uppmärksamhet och alla priser har Martin Widmark också fått en del kritik av recensenter som tycker att hans språk är avnagt och hans miljöbeskrivningar avskalade. Martin menar att dessa recensenter inte har förstått funktionen och att de tittat på boken ur ett vuxet perspektiv.

– Det är ju som att recensera dansbandsmusik och glömma bort att det finns ett sammanhang för den. Så är det med barnboken också. Man måste anpassa språket och inte prata över huvudet på barnen.

Martins böcker är alltid rikt illustrerade och det finns ett viktigt samspel mellan text och bild.

– Jag är medveten om vem jag skriver för och genom att lägga mycket information i illustrationerna får barnen upp läshastigheten. Som gammal mellanstadie lärare är detta viktigt, och lägger läsaren ner tid och energi på min bok ska de åtminstone förstå vad jag vill berätta

Text och bild: Helén Andersson

Mer på webben!

Läs mer kring temat och andra artiklar på

framsidan.net

Barnboken i radion

Utbildningsradion, UR, har ett särskilt uppdrag att bredda och komplettera utbildnings-Sverige. Det livslånga lärandet är en ledstjärna, liksom lust och kreativitet. Tove Jonstoj är producent på UR och i år fick hon Gulliverpriset för sina insatser för barnboken i radion.

I kulturdebatten pratas ofta om ett perspektivskifte; från en kultur för och om, till en kultur av och med. Tove Jonstoj var med och startade barnradioprogrammet Tre över sju där UR jobbade med båda perspektiven och blandade barns egna funderingar med berättelser av professionella barnboksförfattare.

– Det var en stor satsning och ett helt nytt sätt att blanda reportage och litteratur i program för små barn, säger Tove.

Kusin Vaken

Tove kom tidigt i 20-årsåldern till UR och arbetade redan från början med barnradio och ett program som hette Dagisradion. I början av 90-talet fick programmet sändningstid i Sveriges Radio P 3, och bytte namn till Kusin Vaken. Men grundidén var densamma, ett enkelt magasinprogram för de allra yngsta barnen med ett tema för varje program, nyskrivna berättelser, nyskriven musik och intervjuer med barn.

– Här fanns allt från det jättekonkreta till de stora livsfrågor man umgås med när man är tre, fyra år, säger Tove.

Foto: Helén Andersson

Redan från början såg Tove till att ha ett nära samarbete med författare som skrev för varje program. En författare som hon sedan dess har samarbetat mycket med är Åsa Lind som i ett privat brev berättade om en bilderbok hon jobbade på där det fanns en figur hon kallade Sandvargen. Tove blev förtjust och bad Åsa Lind skriva om Sandvargen för radioprogrammet Kusin Vaken. Sandvargen har sedan dess blivit ett återkommande inslag och en populär barnbok.

Barnradio

Utbildningsradion delar barnradions sändningstid med Sveriges Radio och har mellan en halv till en miljon lyssnare varje dag. Det som är speciellt med Utbildningsradions program är att de hamnar på AV-centralen och kan lånas om och om igen av för- och grundskolelärare.

269

HPSTM 269

"Tove Jonstoj är barnbokens främste förkämpe inom dagens public service-media och hennes breda engagemang för barns rätt till kunskap, respekt och lärande genomsyrar hennes arbete." Ur motiveringen till Gulliverpriset. FOTO: Magnus Berg

– Att samla en barngrupp runt ett radioprogram ger en slags intimitet, tror Tove. Radiomediet öppnar dörrar till olika världar, ger upplevelser och kanske tröst.

Barnradion producerar både reportage, drama och program som vilar på litterär grund och även om man jobbar dokumentärt låter man sig inspireras av de olika tilltal som finns i barnböcker. Och av barnlitteraturens mod att ta upp tunga ämnen.

– Det finns ett sug efter allvar, menar Tove och berättar om ett återkommande projekt på UR som heter Osynliga sår.

Tillsammans med radioproducenten Martin Jonson gjorde hon fyra reportage om barn som förlorat en förälder och när man lyssnar på de här programmen skulle de lika gärna kunna vara en barnbok, fast med verklighetsgrund.

– Vi tänkte mycket noga på vad vi sa i reportagen och vi jobbade mycket med ljudbilden för att skapa en filmkänsla.

Tove är hela tiden på jakt efter bra berättelser för de yngsta och har bland annat regisserat klassiker som "Lille Prinsen" och "Peter Pan" som radioteater för barn.

– Det var många som bara kände till Disneys version av Peter Pan, men när vi gick tillbaka till ursprunget blev det väldigt tydligt vad det är som lockar i berättelsen. Peter Pan är ett barn som vägrar sluta leka och som liksom Lille Prinsen behöver fantasin för att leva. Radio är ett bra medium att förmedla berättelser i. Med musik, ljudillustrationer och en bra berättelse kan man trolla. Det räcker att du säger att vi sitter här i öknen så är vi där.

Reggio Emilia

Redan under sina första år på barnradion kom Tove i kontakt med filosofin Reggio Emilia som genom åren varit en stor inspirationskälla för henne och som hon har skrivit flera böcker om.

– Reggio Emilia är ingen religion eller ism, det är en utmaning, säger hon. Det handlar om att ställa sig själv frågor om vilka föreställningar man har om barn och på vilket sätt de styr oss.

En bärande idé i den pedagogiska filosofin i Reggio Emilia är barns rätt att utveckla många olika uttryckssätt. Att barn har hundra språk är ett vedertaget uttryck för denna idé.

– För mig handlar det om ett uppror mot upplysningstidens idé om boskillnaden mellan fantasi och fakta. Grunden för allt lärande är vår föreställningsförmåga. Om vi inte kan föreställa oss något annorlunda än det förefaller vara, kan vi inte lära oss något nytt. Det är därför jag till exempel dras till berättelser som ”Lille Prinsen” som blir en symbol för fantasins kraft.

– Vi gör oss läskunniga i ordets vida bemärkelse genom musik, konst och berättelser om världen, fortsätter hon. En viktig uppgift att göra radio för barn i ett utbildningssammanhang är att hela tiden ha ena örat mot det som är osannolikt och fantastiskt, det som kan överraska.

Text: Helén Andersson

FAKTA

Reggio Emilia är en pedagogisk filosofi som utvecklats på de kommunala förskolorna i den norditalienska staden Reggio nell'Emilia under snart femtio år. Några av den pedagogiska filosofins kännetecken är att se på olikhet som ett viktigt värde och att se på barnet som rikt, kompetent och nyfiket. Reggio Emilias pedagogiska filosofi är spridd över världen och sedan 1992 finns Reggio Emilia Institutet i Stockholm som bland annat erbjuder utbildningar och handledning.

Gulliverpriset delas varje år ut av IBBY Sverige till någon som genom sin verksamhet bidragit till att öka förståelsen för barn- och ungdomsboken. Pristagaren utses av Gulliverkommittén som består av representanter för Svenska barnboksinstitutet.

Ett barnbibliotek är en värld i sig. Ofta är det en värld byggd av vuxna för barn, men det håller på att förändras. Framsidan Special tar upp ett genomgripande perspektivskifte som bland annat innebär att barnen i större utsträckning själva är med och bygger sin upplevelse på biblioteket.

Barnbibliotekarien är en nyckelperson. Den som bjuder in, skapar lust och vägleder i allt som biblioteket har att erbjuda. Medvetenheten om hur viktig barnbibliotekarierollen är ökar, samtidigt som utbildning och aktuell forskning får större betydelse i det vardagliga arbetet.

Barnens värld genomgår också förändringar. För barn och unga är det idag en självklarhet att det som finns i verkligheten, nästan alltid har en fortsättning på internet, eller tvärtom. Det handlar om tillgången till bibliotek och skapandet av bibliotekswebbar för barn på nätet, men också om tillgången till IT på det fysiska biblioteket.

Temanumrets namn, Att bygga en värld, syftar också på det som barn gör varje dag. De pusslar ihop sina intryck och nyvunna kunskaper till en helhet. De berättelser som de läser och hör är en viktig del i alla upplevelser som formar deras världsbild. Men kan vi se till att en större del av världen ryms i den litteratur som når våra barn? Kan Bullerbyn ligga i Tanzania? Och vad gör barnlitteraturens ideal i sin tur med vår syn på barndomen?